Чăваш
АЗБУКИ

Аа

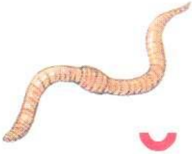

Ӑӑ

Бб

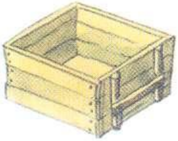

Ее

Ёё

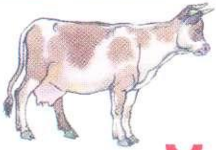

Ӗӗ

Жж

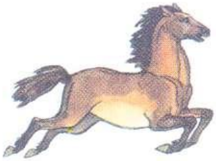

Лл

Мм

Нн

Оо

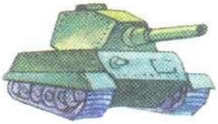

Тт

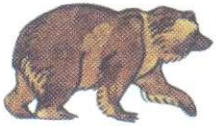

Уу

Ӳӳ

Фф

Щщ

ъ

Ыы

ь

Вв	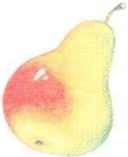 Гг	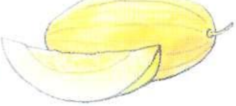 Дд	
Зз	Ии	Йй	Кк
Пп	Рр	Сс	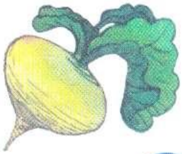 Çç
Хх	Цц	Чч	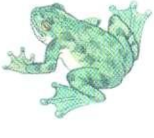 Шш
Ээ	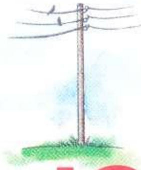 Юю	Яя	

А.А. ЕРМОШКИНА

Чăваш АЗБУКИ

Пуçламăш шкулăн 1-мĕш класĕ валли

Чăваш Республикин Вĕренӳ
тата çамрăксен политикин министерстви
усă курма ирĕк панă

Хушса çĕнетнĕ 2-мĕш кăларăм

Шупашкар
Чăваш кĕнеке издательстви
2007

УДК 373.167.1
ББК 74.268.1 Чув
Е 74

С.С. Максимова, Н.Н. Маслова, Н.Н. Чернова
хушса ҫӗнетнӗ

«Чӑваш азбукинче» илемлӗ литературӑран
илнӗ текстсемпе усӑ курнӑ

Йышӑннӑ паллӑсем:

1. — предложени;
2. — предложени тытӑмне кӗрекен сӑмахсем;
3. — сыпӑк чикки, сӑмахри сыпӑксен хисепӗ;
4. — сӑмахри пусӑм палли;
5. — уҫӑ сасӑ;
6. — хупӑ сасӑ.

Ермошкина А.А.
Е 74 Чӑваш азбуки: Пуҫламӑш шкулӑн 1-мӗш класӗ валли / С.С. Максимова, Н.Н. Маслова, Н.Н. Чернова хушса ҫӗнетнӗ. — Шупашкар: Чӑваш кӗнеке изд-ви, 2007. — 143 с., ил.
ISBN 978-5-7670-1483-5

УДК 373.167.1
ББК 74.268.1 Чув

ISBN 978-5-7670-1483-5

БИБЛИОТЕКА
ЧРИО
Инв N 99278

© Чӑваш кӗнеке издательстви, 2007

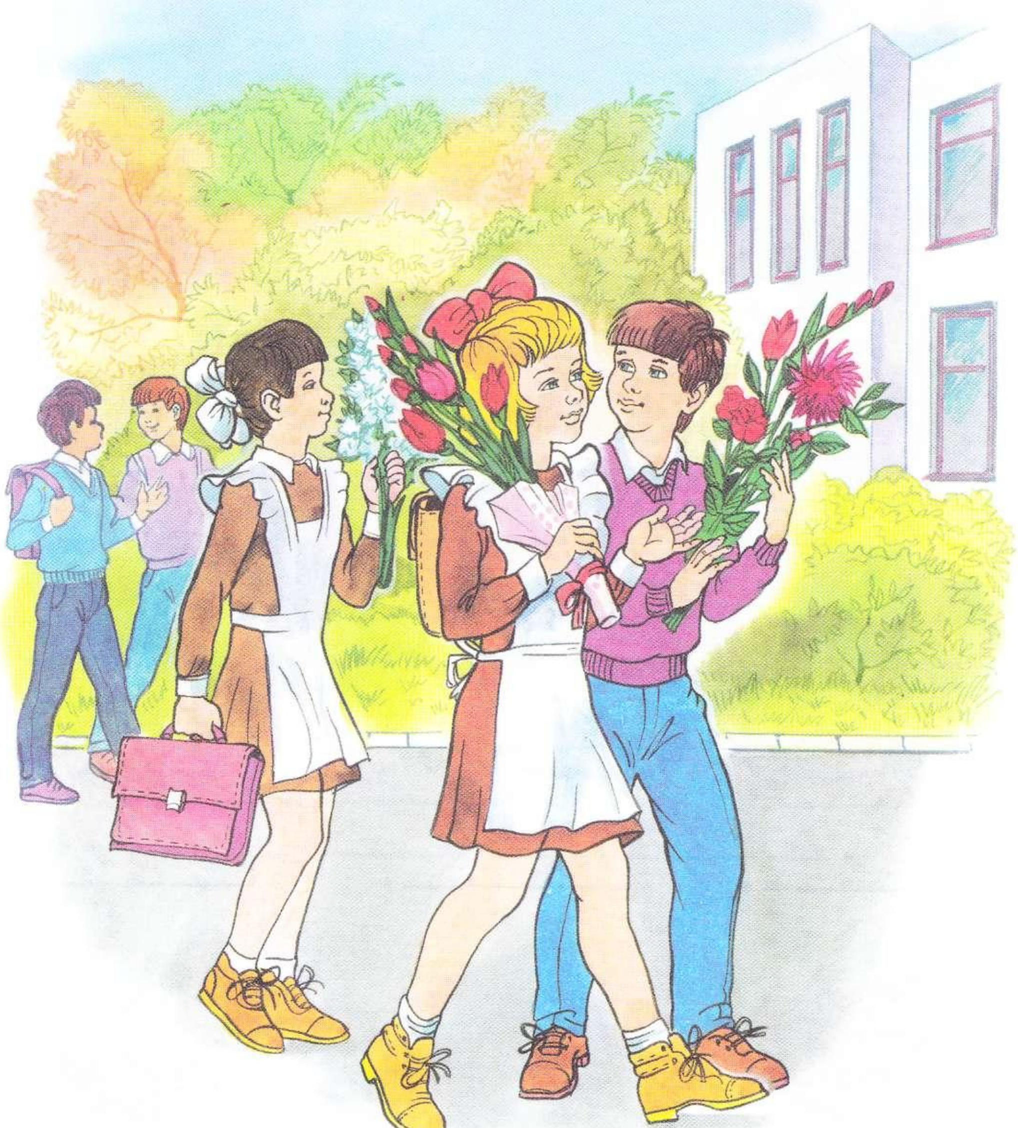

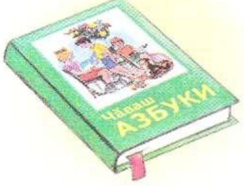
Чăваш
АЗБУКИ

ТЕТРАДЬ

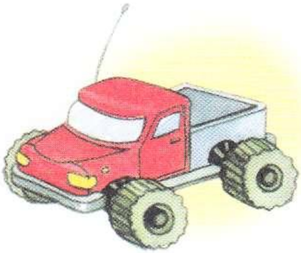

______ ______ ______. ______ ______ ______.

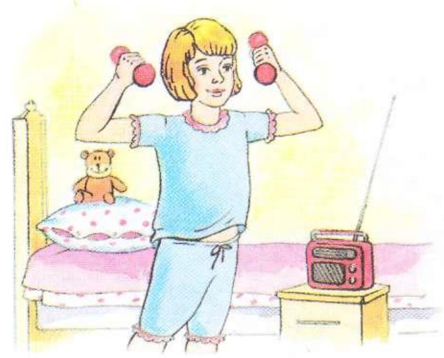

______ ______ ______. ______ ______ ______.

______ ______. ______ ______ ______.

______ ______ ______.

______ ______ ______.

______ ______ ______.

______ ______ ______.

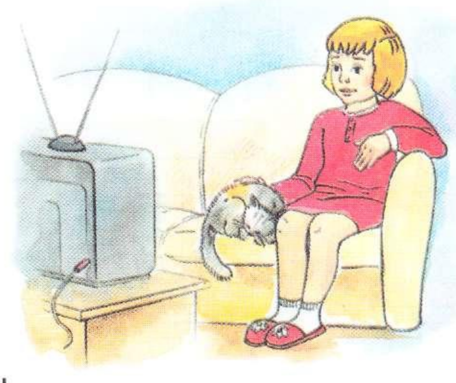

______ ______ ______.

______ ______.

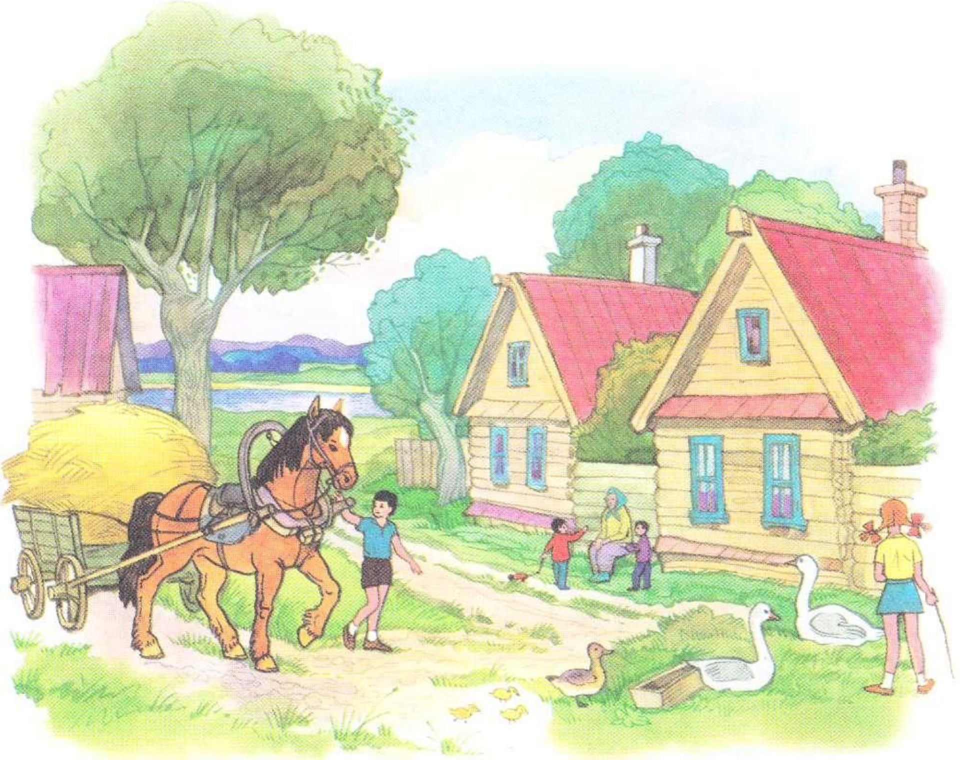

ШКУЛ

ЛАВККА

ПОЧТА

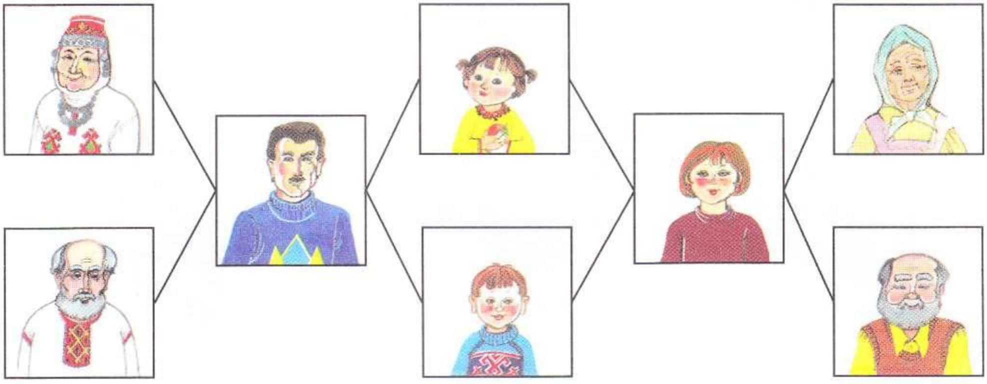

?

.

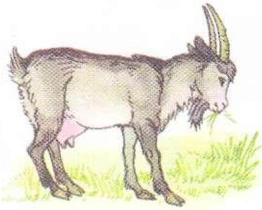
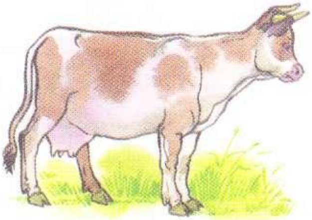

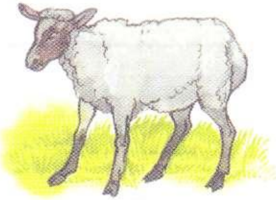
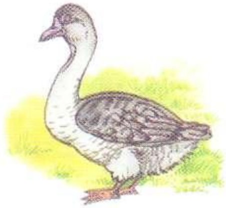

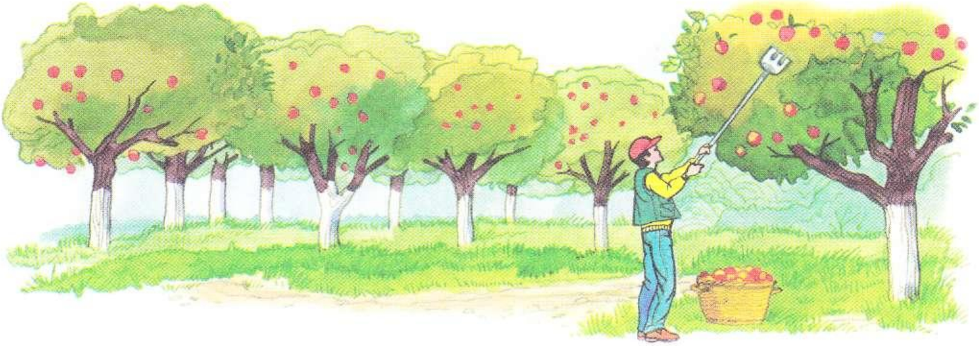

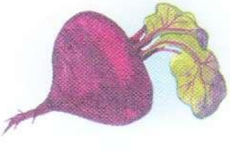

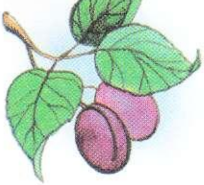

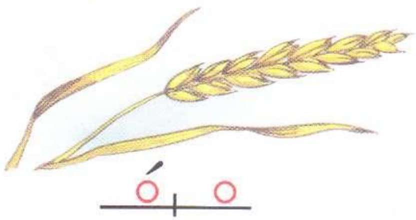

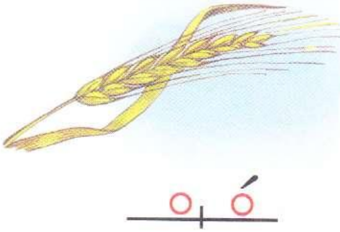

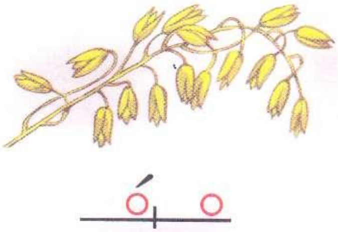

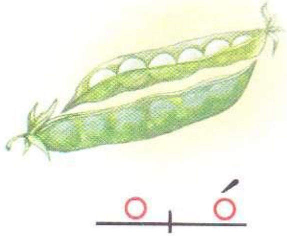

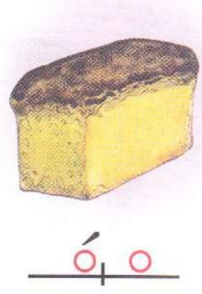

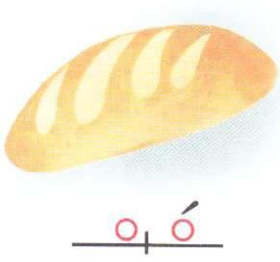

_____ _____, _____, _____ _____.

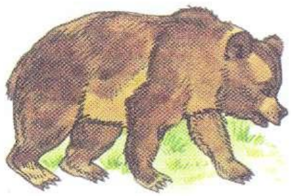

○|□ó

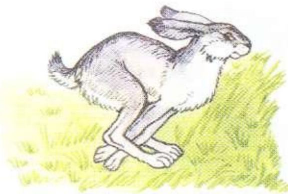

□○□|□ó□

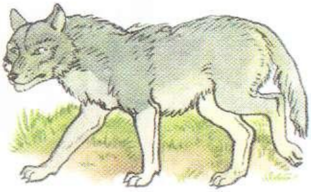

□ó□|□○□

□ó|□○□

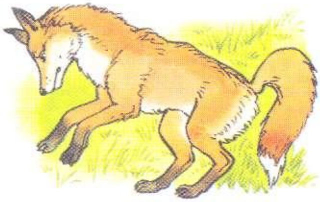

□ó|□○

□○□|□ó

○|□ó □○□|□ó

□○□|□ó□

□○|□○|□ó

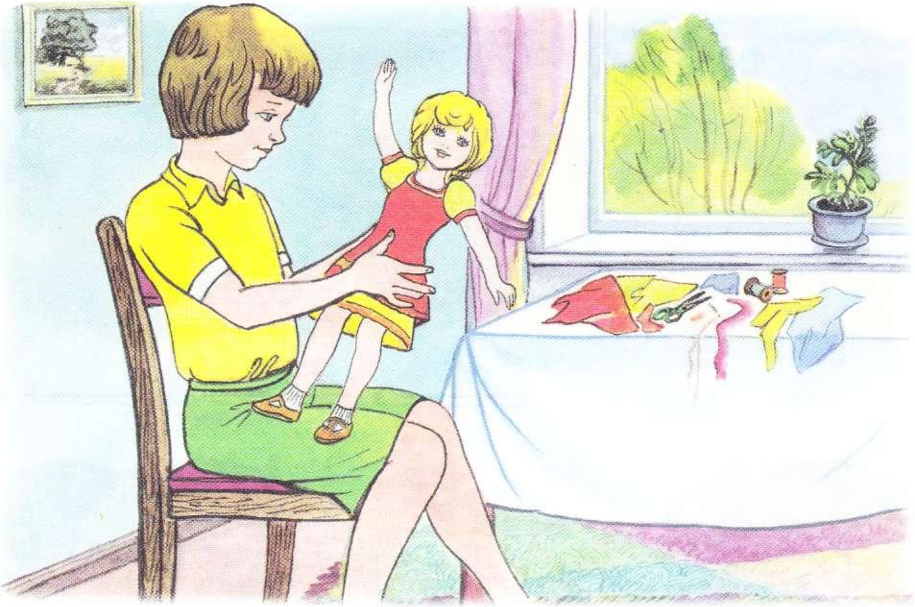

⌊____ ____ ____.

⌊____ ____, ____, ____.

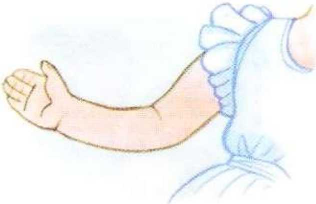

○́|□○

○|□○́

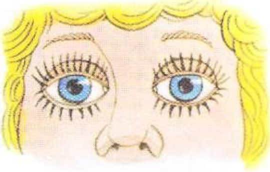

□○□

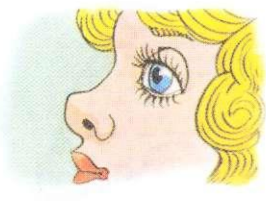

□○□|□○́

□○□|□○́

□○□

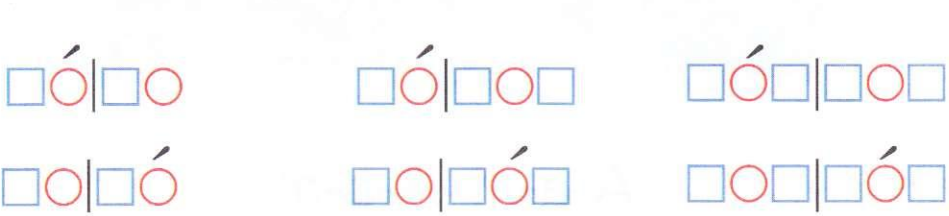

Аа

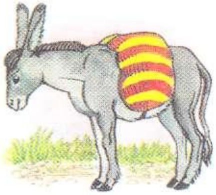

а|□○ а|□○□ а|□а□

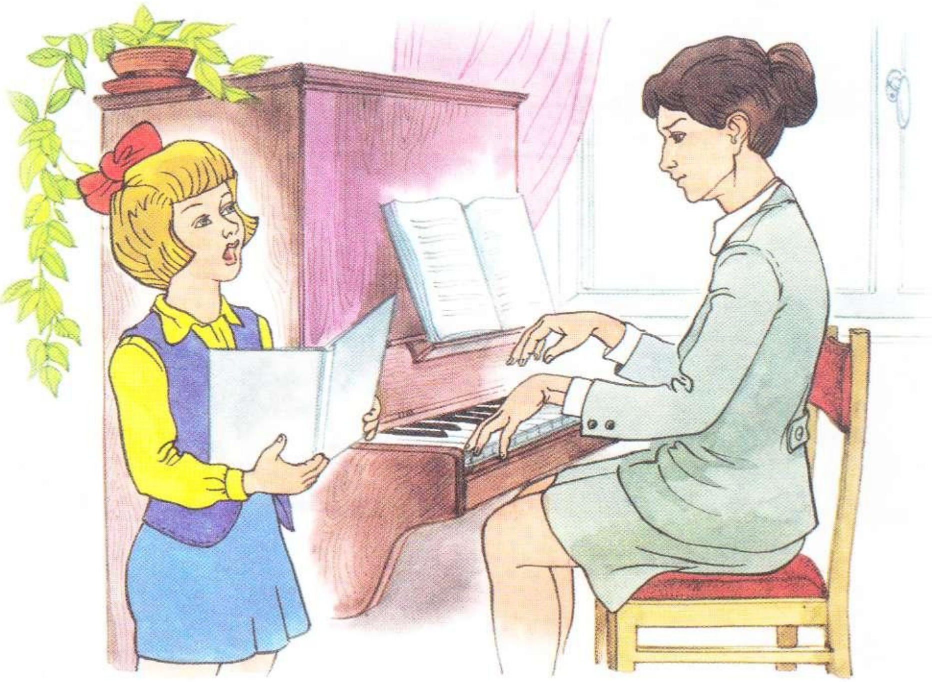

А-а-а! А-а-а!

у

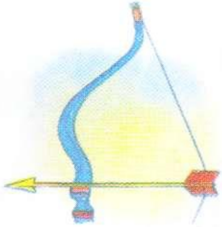

Уу

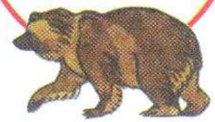

у|□○□ у|□○□ у|□○

У-у-у! У-у-у!

БИБЛИОТЕКА
ЧРИ

а

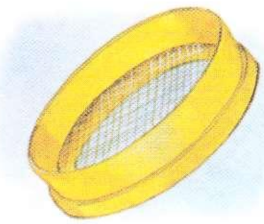

а | □ а   а | □ а   а □ | □ а

А-у! А-у!

у

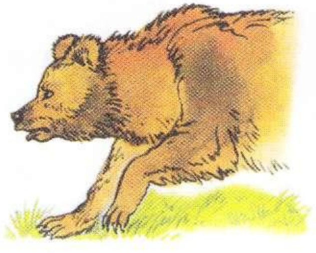

у|□а

□у

у□|□а

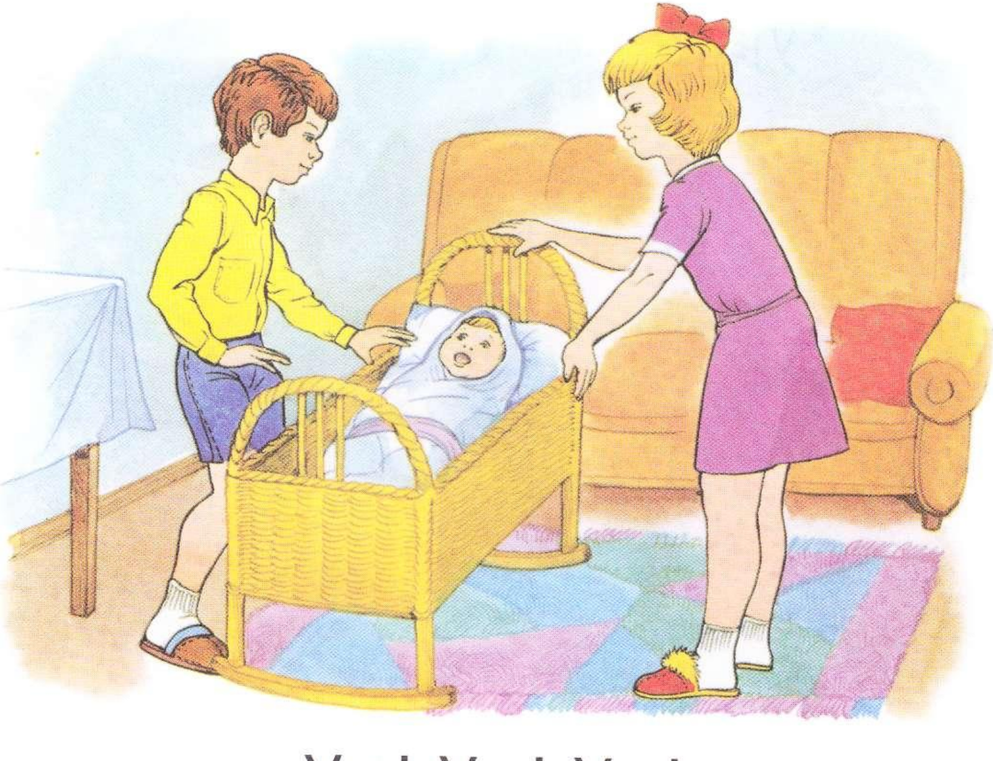

У-а! У-а! У-а!

а ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● н ● ●

Нн

□у|□а□ а□|□а□ □у|□ан

ан а|у а|у

у|а ан

____, ан!

ун|□○ □□○|ун □а□|□ун

а|у ан **ун**

у|а ун

___, ан ан!

а ă • • • • • • • • • • • • • • н • •

Ăă

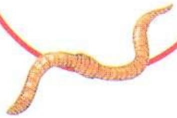

ă|□ан □а|□ăн □у□|□ă

○ □
ăн

а|у ан

у|а ун

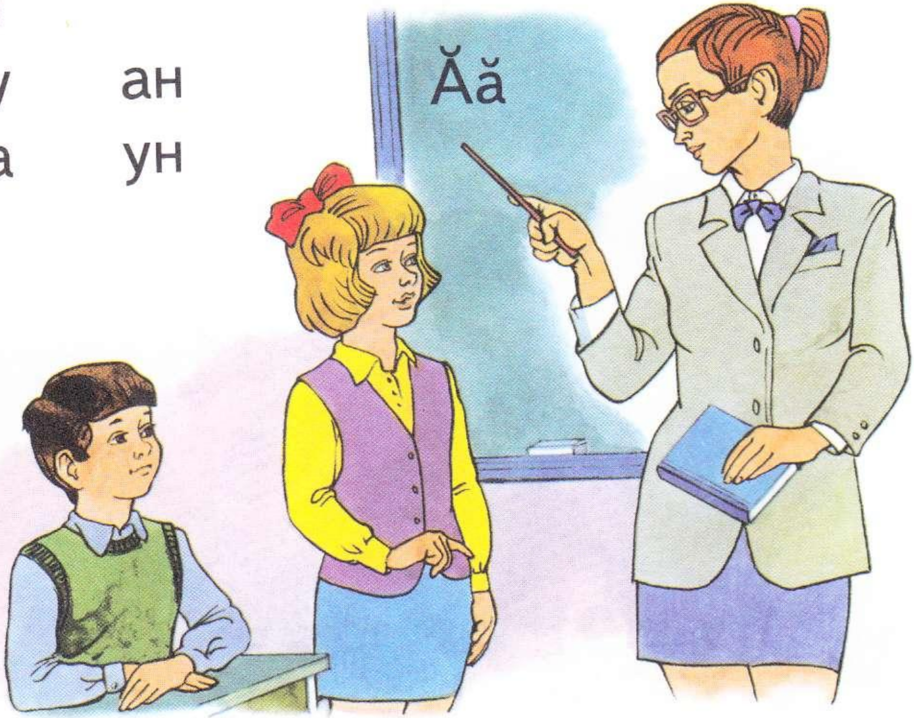

└___ ___ .

└___ ___ ___ .

На!

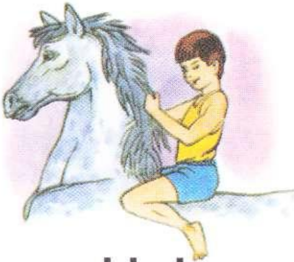

Ну!

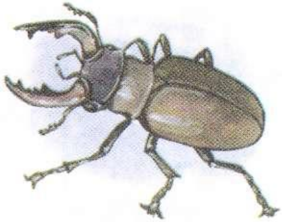

н ă | □ ă

ан	на	ă|на	Ан|на	**на**
ăн	нă	а|на	ан|нă	
ун	ну	у|на	ăн|нă	

— Анна, уна.

Анна унанă.

а ӑ ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● л ● н ● ●

Лл

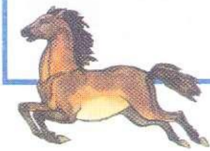

а л | □ а   а л | □ ӑ □   а л □ ӑ л | л ○

ал

ан	на	ал
ӑн	нӑ	ӑл
ун	ну	ул

___ ___ . Ун ___ .

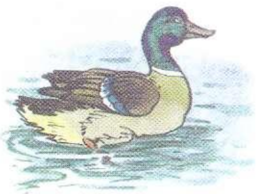 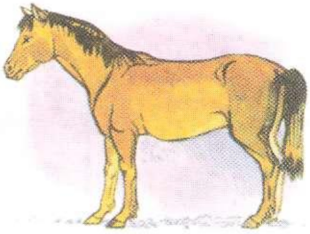

□ă|□а|□ал □○□|ла ла|□а

лă

ал лă а|ла а|лă а|на
ăл лă ал|ла ал|лă Ан|на

— Анна, алла.
Анна аллană.

Хх

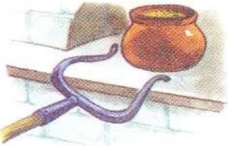 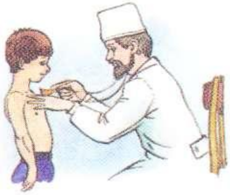

ух|а ух|ă ху|ах

ах а|у ал ла ан на ах

у|а ул лу ун ну ух

— Анна, на .

— Ах, ——— !

у х

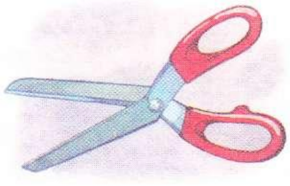 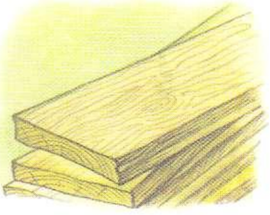

ха|□ă хă|□а ху|□ăн

ха ах ха а|ха ху|нă

ăх хă у|хă ху|на

ух ху ух|нă ху|лă

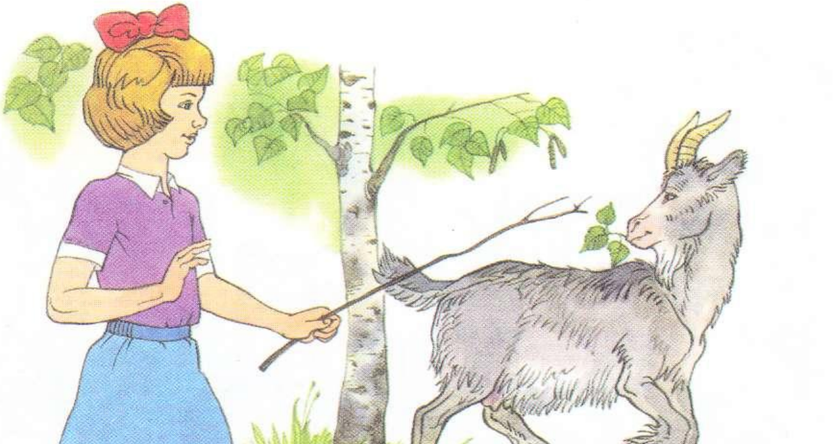

— Аха, ! Анна, на хулă. , хуна.

Мм

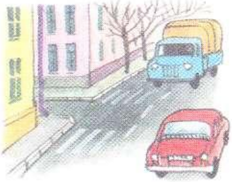

□ у м　　а м | □ а □　　у | □ а м

ам　ан　на　ал　ла　ах　ха　ам

　　ун　ну　ул　лу　ух　ху　ум

Ам! Ам! Ам!

Му-у-у!

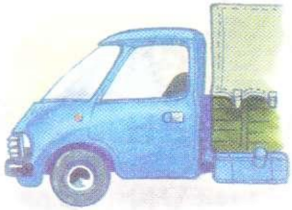

ма|□○|на

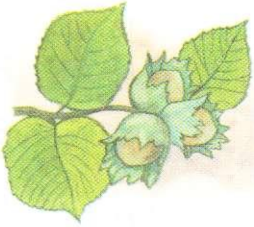

мă|□ă□

ам	ма	ул|ма	ха|ма	**ма**
ăм	мă	ма|на	хă|ма	
ум	му	мă|нă	хă|му	

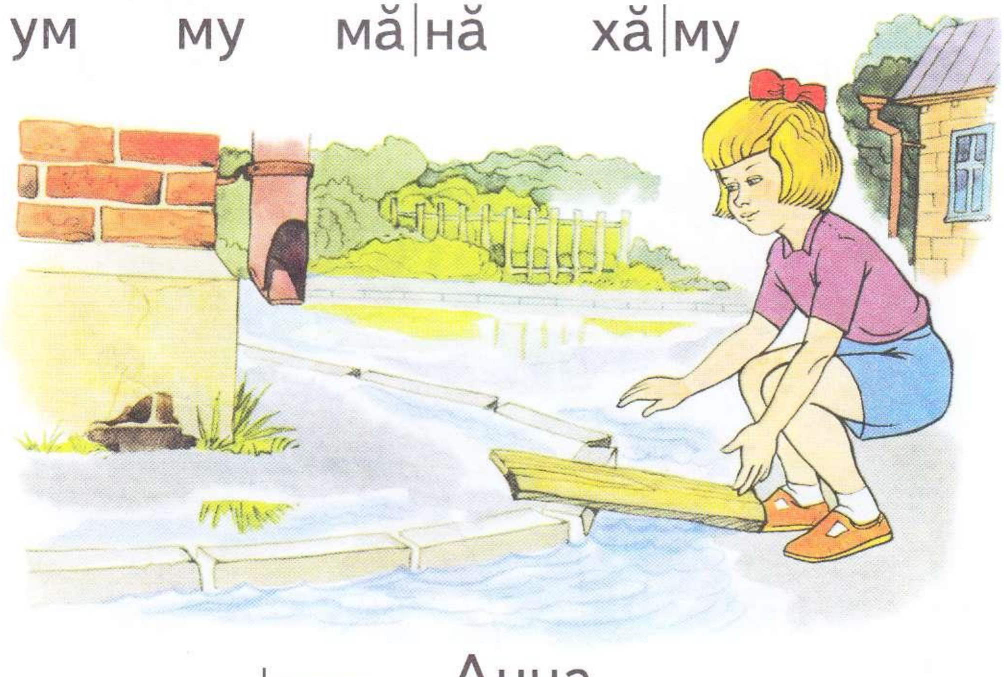

_____ Анна.

Анна хăма хунă.

○ □ ал ○ □ ам ○ □ ан ○ □ ах

ал	ам	ан	ах
ăл	ăм	ăн	ăх
ул	ум	ун	ух

а|у	ух	ам	ун	ăн
у|а	ах	ум	ал	ан

а|на	ан|нă	ху|на	ху|ла
ă|на	ăн|нă	ху|нă	ху|лă

У-у-ух! У-у-ух!

ла	ма	на	ха
лă	мă	нă	хă
лу	му	ну	ху

а|лă	у|ла	ул|ма
а|ла	ху|ла	хă|на
а|на	ху|лă	ăн|нă

— Ах, улма ăннă! Анна, ан. Мана хăнала.

Анна аннă, хăналанă.

а ӑ • • • • • • • • • • • • л м н • •

Рр

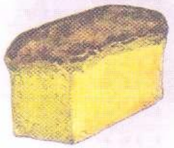

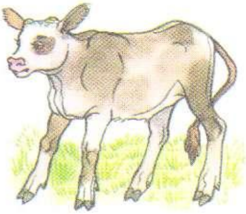

□ӑ|□ӑр □у|рӑ □ӑ|ру

ар	ра	ар|ла	у|ра	нӑ|рӑ
ӑр	рӑ	ур|лӑ	ӑ|ру	ху|ра
ур	ру	ум|ра	ла|ру	ху|ра|ма

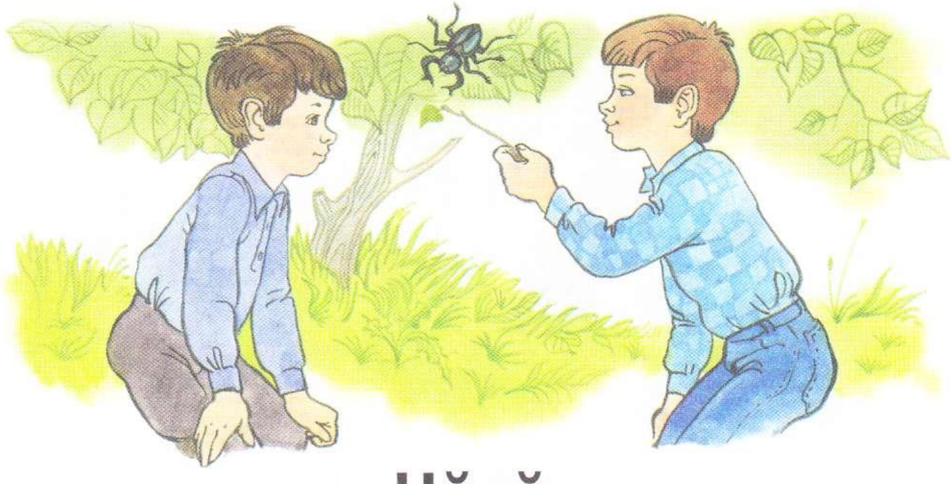

Нӑрӑ.

Умра хурама. Умра хура нӑрӑ. Нӑрӑ мӑнӑ. Ун 6 ура.

ма	ху	ха
ман	хум	хам
мал	хул	хал
мар	хур	хар

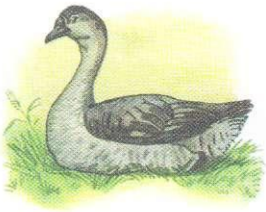

□ ○ □
хур

у|ра → у|ра́ → ура → урам

Хулара.

Раман хулара.

Урамра халăх.

ман	лар	у|нăн—ун
ар|ман	мар	ма|нăн—ман
ар|лан	мăр	ха|мăн
а|ран	хă|мăр	ха|мă|рăн

□○□
лар

ар|ла → ар|ла́ → арла → арлан

Мăрмăр.

Умра хăмăр Мăрмăр.

Унăн : ула, хура.

Мăрмăр мăрланă.

р • • • у • • х • • • • • • • • • •

ма|на	ла|ру	ха|ма
ман	лар	хам
ху|ра	ху|лӑ	ху|ма
хур	хул	хум

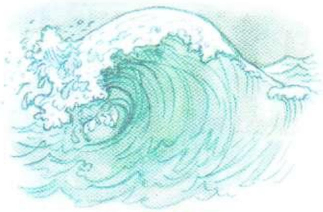

□○□
хум

ху|ра → ху|ра́ → хура → хуран

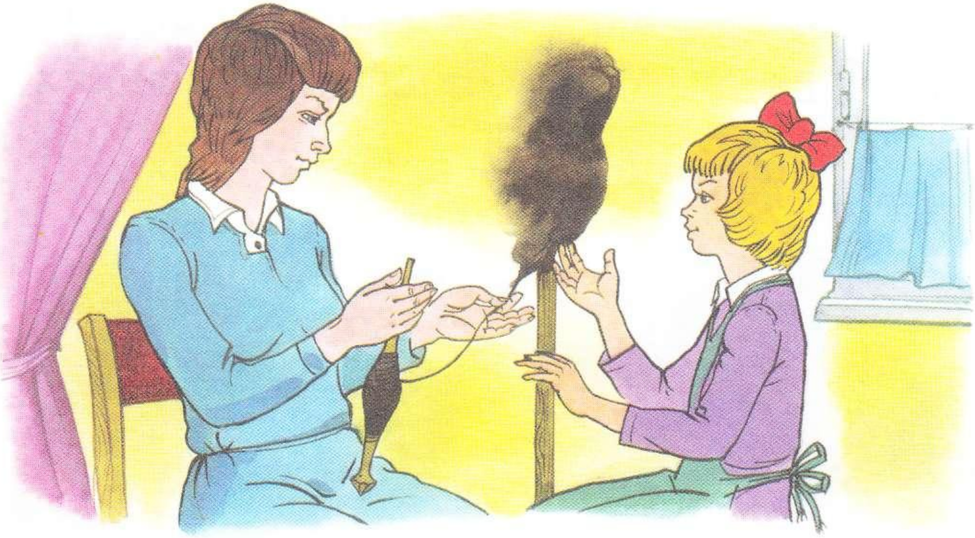

Анна.

Анна арлама ларнӑ.
Аран-аран арланӑ.
— Хулӑн арланӑ. Ан хурлан,
Анна, арлама хӑнӑхӑн.

3*

Ш ш

ш а | □ а   ш ă | ш ○   ш у | р у □

аш	ша	ăш	ла|ша	шу|хă
ăш	шă	ă|шă	шă|на	шу|хăш
уш	шу	ă|шăх	шă|мă	шă|рăх

ă|шă → ắ|шă → ăшă → ăшăх

Лаша.

Аннан хура лаша.
Раманăн шурă лаша.
Шурă лаша шухă.
Шăрăх. Хура лаша ăшăрханă.

шу|рă	ху|шă	ă|шă
шур|лăх	хуш|нă	ă|шăн
шăл|лăм	хă|măш	ăш|шăн
шăл|нă	ха|măр	мă|шăр

ху|шă → хý|шă → хушă → хушăк

Урамра.

Анна ăшшăн хушнă:
— Шăллăм, хамăр ума шăл-ха.
Анна ларнă. Раман урам шăлнă.
Анна шăннă. Раман ăшăннă.

Ыы

ы|ră ыр|ла хыр
ы|ран шы|ра хыр|нă
ых|ра хы|рăм шыр|лан

ы|ра → ы|ра́ → ыра → ыраш

Ырлăх.

— Анна, ыхруна хур, хыр.
Раман, хур шыра, — хушнă амăш.
Анна хырнă.
Раман хур ширанă.

р у х ш ы

ы|ран ыр|хан ыр|лăх
ы|раш ыл|маш хыр|лăх

хыр хыр
хырнă

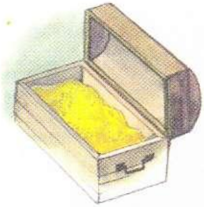

лар лар
ларнă

хур хур
хунă

Ырă 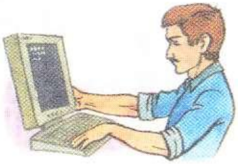 .

Шурă .

Ула .

Хура .

Хăмăр .

Хăрах .

Ăшă .

Хулăн .

Вв

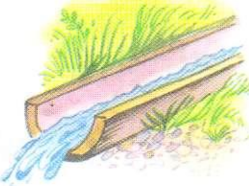

ва|ла□ вă|□ăр ву|□ă

ав	ва	ав	вăл	вă|рăм
ăв	вă	ав|нă	хă|вăл	вăр|ман
ув	ву	а|вă	ы|вăл	вар
ыв	вы	а|вăр	ы|вăн	шă|вар

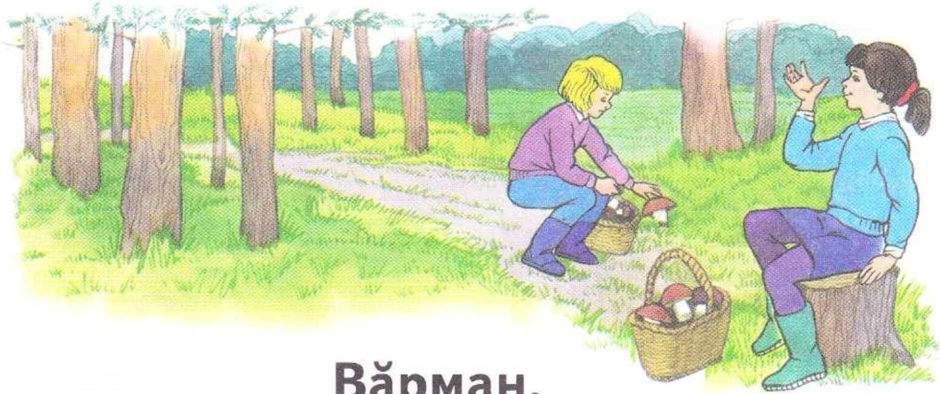

Вăрман.

Вăрман шавланă.
Анна шыранă.
Ануш ывăннă. Вăл ларнă.
— Ах, хырлăхра ырă шăршă!

лав	а|ван	ву|ла
шав	хӑ|ва	ву|лав
шыв	хӑ|ва|лӑх	вы|рӑн
хыв	вӑр|лӑх	выр|нӑ

а|вӑ → а́|вӑ → авӑ → авӑр

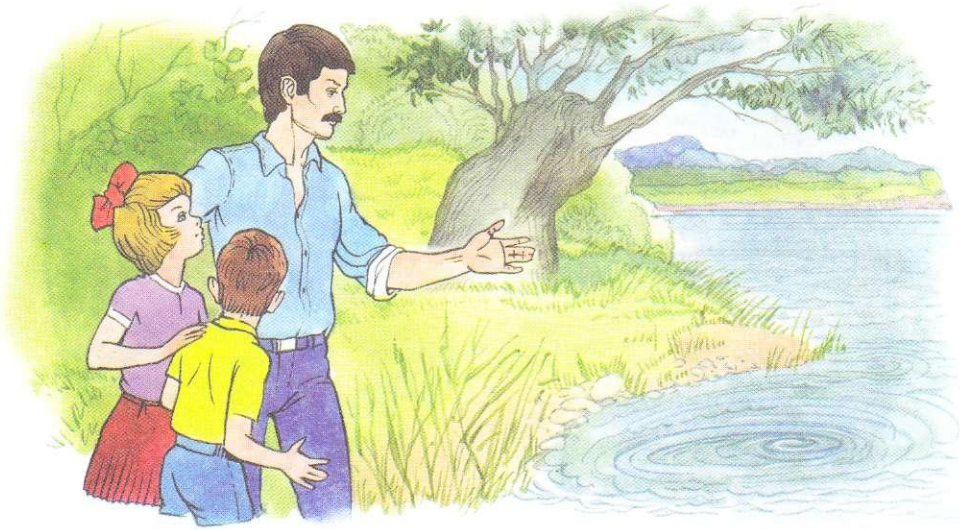

Ан манӑр.

Хӑвалӑх. Аван вырӑн.
Шыв ӑшӑ. Вӑл ӑшӑх мар.
— Авӑ авӑр. Анна, Раман, ан манӑр.
Шывра хӑрушӑ.

ху|рал	у|лӑм	ар|ман
ху|ран	у|лӑх	вӑр|ман
ху|рӑн	у|рӑх	ы|раш
ху|нар	у|рам	хӑ|мӑш

ху|на → ху|нá → хуна → хунар

Ан хӑра!

Раман урамра.
Ула хур урамра.
— Раман, на хулӑ!
Ан хӑра, Раман.
Раман хӑраман.

Сс

сă|ма|ар   сы|рăш

ас	са	ăс	са|ва	сы|вă
ăс	сă	ăс|лă	сă|вă	сыв|лăх
ус	су	ас|лă	су|лă	сыв|лăш
ыс	сы	са|сă	су|ха	сыв|лăм

су|ха → су|ха́ → суха → сухан

Асăрхан!

Сахрун сысна усранă.
Сысна самăр.
— Раман, сыснан вунă 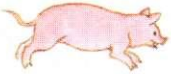 .
Унăн асав шăл. Вăл усал. Асăрхан!

Çç

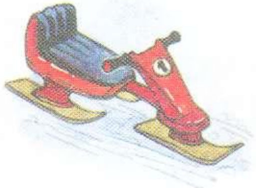

çă|□ăр   çу|на   çы|ру

аç	çа	уç	ы|вăс	су|ха
ăç	çă	уç|лăх	ы|вăç	çу|ха
уç	çу	у|çă	са|ва	сыр|лан
ыç	çы	у|сă	çа|ва	çыр|ла

Саламлă çыру.

Анна çыру çырнă.

Маруçа ырлăх-сывлăх суннă. Салам çырнă. Çыру çырма хушнă.

Маруç çыру вуланă. Вăл савăннă.

сар çу	су|ран	сы|хă
шăн çу	çу|ран	çы|хă
услам çу	çа|ран	сă|вăс
... çу	çар|ран	сă|вăç

çа|ра → çа|рá → çара → çаран

Савăнăç.

Шурă сурăхăн шурă çăм.
Хура сурăхăн хура çăм.
Асламăш çăм арланă.
Вара вăл алса çыхнă.
Савăнăç. Аннан шурă алса,
Раманăн хура алса.

Пп

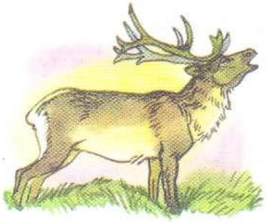

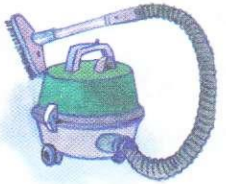

пă|лан   пы|л○|с○с   пу|лă

○□	□○			
ап	па	ап|па	пу|лă	у|па
ăп	пă	па|лан	пу|ра	ур|па
уп	пу	пă|лан	пу|рăш	ça|пă

Пулăшу.

Ануш аппа улăхра пăру пăхнă.
Павăл та улăха аннă.
Вăл Ануш аппана пулăшнă.
Ануш аппа Павăла ырланă.

сып пур шап-шу|рă ...
сап пыр хуп-ху|ра ...
лăп пыл сап-са|рă ...

пу|лă → пý|лă → пулă → пулăш

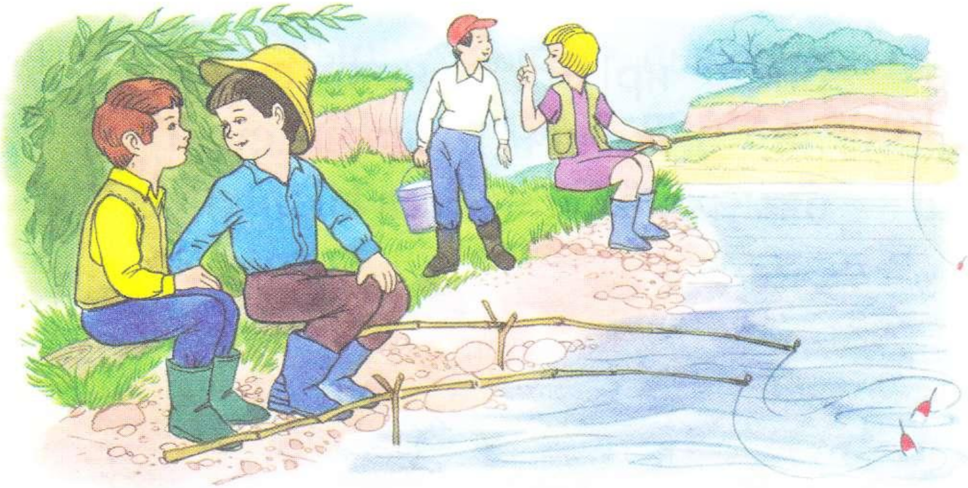

Пулăра.

Павăл, Уçăп, Аннапа Раман пулăра.
— Аппа, авă шапа.
— Раман, лăплан.
Пулăра шăп лармалла.
— Аппа, çупах!
Пулă аван хыпнă.

Ии

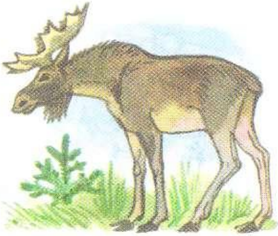

□ӑ|ри   шӑ|ши   пӑ|ши

ир	ри	ир|хи	ирхи сывлӑм
ил	ли	шӑ|ши	шӑши ҫури
иш	ши	пӑ|ри	ал шӑлли

Ҫулла.

Ҫил лӑпланнӑ. Ӑшӑ ҫумӑр ҫунӑ.

Ирхи ҫумӑр вӑраха пыман.

Ҫумӑр хыҫҫӑн Михалапа Ирина аппа ҫум ҫумланӑ.

ç○р|çи пан улми пиçихх и

ил	ли	хыр	выр	пыр	пыл
ир	ри	хир	вир	пир	пил

Аван-и? Сывă-и? Сывах-ши?

Пыл.

Сарпи аппан пыл пур.
Вăл Рамана пылпа хăналанă.
Пыл сывлăхшăн усăллă.
Сывлăх вăл — пурлăх.

Тт

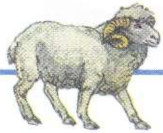

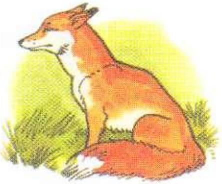

ту|рат тă|ма|на ти|л○

ат	та	ут	а|тă	ты|рă
ăт	тă	хут	у|тă	ти|ха
ит	ти	пит	пă|та	ту|та
		тыт	пă|тă	ту|лă

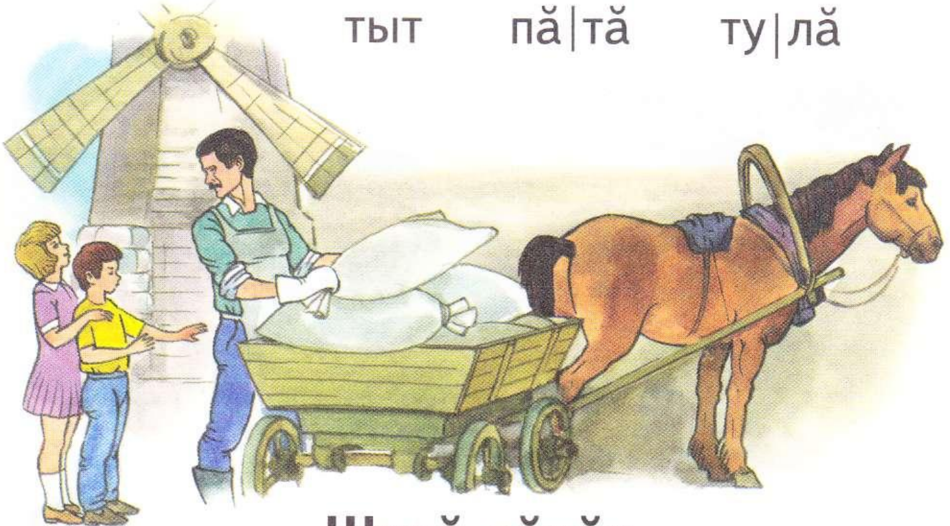

Шурă çăнăх.

Тулă ăнса пулнă. Ăна вырса пуçтарнă. Арманта туларан шурă çăнăх тунă. Аннапа Раман савăннă.

тăр|на   ă|тăр   нут|ри   хăн|тăр

○□	□○				
ат	та	тат	ту|ра	тап-та|са	...
ут	ту	тыт	ту|рат	тăп-тă|рă	...
ит	ти	тир	тур|та	çап-çу|тă	...
ыт	ты	тав	ты|мар	сап-са|рă	...

ту|ра → ту|рá → тура → турат

тутăр
саппун
тăлăп
...
} çи-пуç

тăрна
тăри
тăмана
...
} ?

ăтăр
хăнтăр
нутри
...
} ?

лаша
сурăх
сысна
...
} ?

Кк

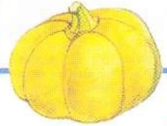

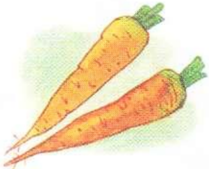

ка□ака киш○р купăста

○□ ак	□○ ка	ак	у|ка	ку|ка|çи
ик	ки	рак	ук|ça	кук|ка
		сак	ка|вăн	кук|кук
		сик	кă|вак	кă|пăш|ка

Кăпăшка çăкăр.

— Ырă кун пултăр, кукаçи.

— Сана та сывлăх сунатăп, мăнукăм. Кил-ха, кăпăшка çăкăрпа пăтă ларса çи.

— Кукаçи, çăкăрпа пăтă тутлă. Тавтапуç çăкăр-тăваршăн.

шу|рă кăм|па кă|рăç

кан	сак	ку|шак	пă|кă
кин	çак	ку|рак	кăт|кă
кил	çук	ку|рăк	кур|ка
кул	хак	ка|рăк	кă|ма|ка

Çăкăр.

Хырăм выçмасăр
çăкăр ан тыт:
çăкăртан хакли çук.

Алă çумасăр
çăкăр ан тыт:
çăкăртан таси çук.

хывмасăр
çăкăр ан тыт:
çăкăртан асли çук.

Ээ

эх	пир	Эл|пи
эс	э|пир	Эн|три
эп	сир	Эр|хип
эп|пин	э|сир	Эн|тип

Энтип.

Энтип сыв мар выртнă. Вăл шăнса пă-сăлнă. Ăна пăхма тухтăр пынă.

Тухтăр ăна урама тухма хушман. Вăл панă. сывалма пулăшнă. Энтип сывалнă.

3 2 1	3 2 1	3 2 1
сап	**пиç**	**тух**

Ее

т○|в|е к○|р|е|п|л|е п|у|к|а|н|е е [э]

ма	ме	шăл	шав|ла	У|ри|не
на	не	шел	шев|ле	Ку|ли|не

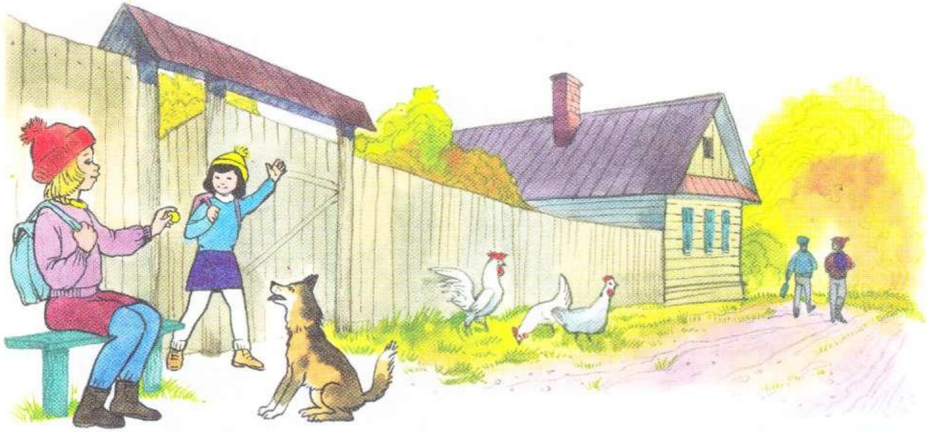

Ирхине.

Илемпи çывăрса тăнă, вырăнне пуçтарнă, питне çунă, шăлне тасатнă, тумланнă, апатланнă. Унтан вăл шкула тухса утнă.

Урамра Илемпи Аннана курнă. Илемпипе Анна — тантăшсем.

к○|пе витре к○|ре|çе у|пă|те

ат|те	а|сат|те	ум|не
ан|не	а|сан|не	пат|не
ин|ке	çур|кун|не	хул|лен

Парне.

Урине инке хăнара. Унăн пурин валли те парне пур. Манăн парне — пукане. Шăллăмăн — хитре витре.

— Тавтапуç, Урине инке!

р с ç т у • • х • • ш • • • ы • э • •

○□□
ирт

ир	ил	алт
ирт	илт	алт|нă
ирт|тер	илт|тĕр	урт|нă

ир → ирт → и́рт\|нĕ → иртнĕ

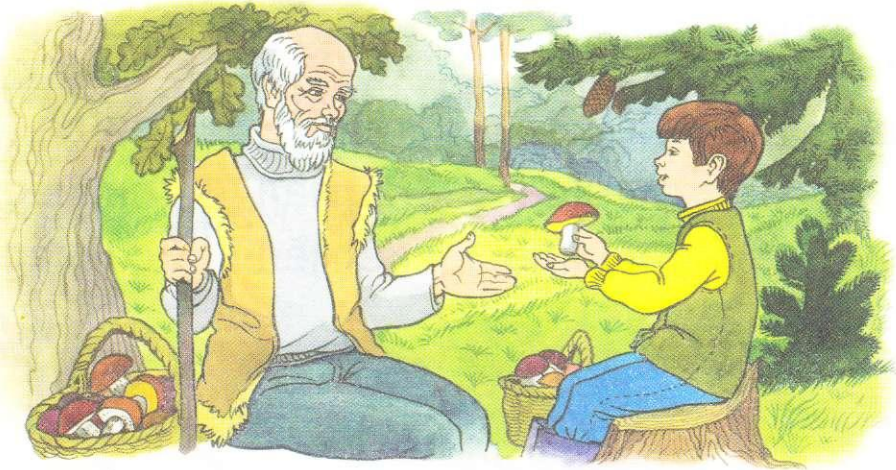

Асатте.

Манăн асатте ватă. Вăл ырă кăмăллă çын. Асатте вăрман ăсти пулнă. Эпир унпа кашни эрнерех вăрманта пулатпăр. Унта сывлăш уçă, сывлама çăмăл.

1 2 3 5 4	1 2 5 4 3	1 2 5 4 3
ç ă м х а	**с у н а р**	**с у х ă р**

Ĕĕ

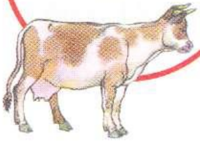

л|ĕ|п|ĕ|ш   □|ĕ|п|ĕ   к|и|м|ĕ

ĕн	нĕ	ĕ|не	тă|рă	сы|вă
ĕш	шĕ	ĕ|нер	тĕ|рĕ	си|вĕ
ĕр	рĕ	ĕн|се	кă|мăл	си|мĕс
ĕт	тĕ	ĕш|не	кĕ|мĕл	çи|мĕç

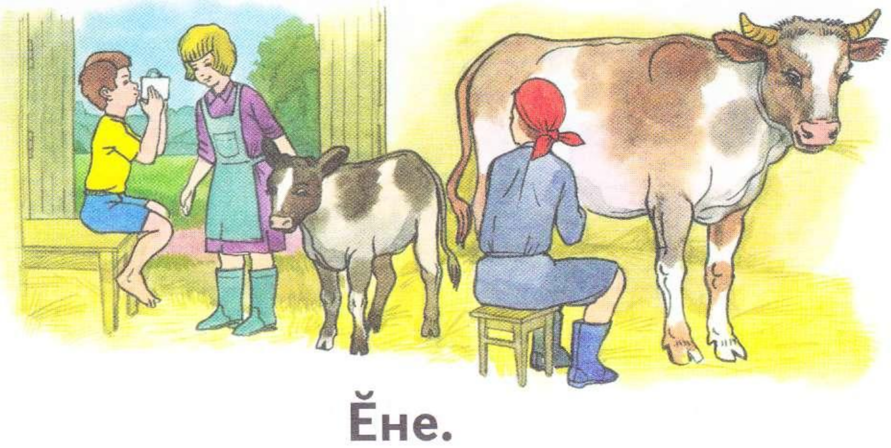

Ĕне.

Пирĕн ĕне ула. Унăн пăрушĕ те ула.
Анне пире ăшă сĕт ĕçтерет.
Ăшă сĕт сывлăхшăн усăллă.

çĕ|рĕ çĕ|çĕ ми|хĕ х◯|шĕ

тăм э|пĕ — эп хĕп-хĕр|лĕ
тĕм э|сĕ — эс сип-си|мĕс
хал эр|не тĕп-тĕ|рĕс
хĕл э|рĕм сĕм тĕт|тĕм

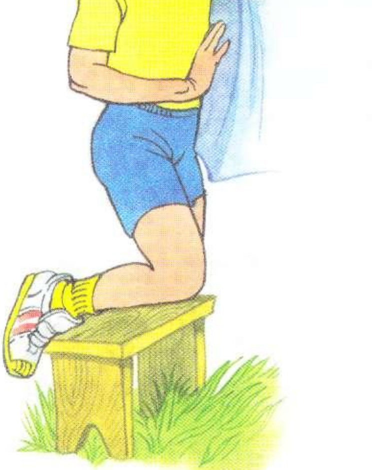

Мĕншĕн тутлă?

Мĕншĕн тутлă пан улми,
мĕншĕн тутлă çĕр çырли,
мĕншĕн тутлă хурлăхан?
Хамăр лартса тунăран,
хĕвел тĕслĕ пулнăран.

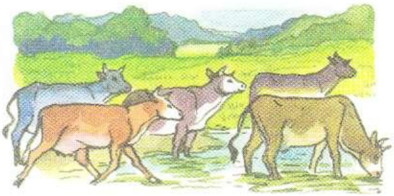

пӗл|те|рӳ   кӗ|тӳ

у|хӑ	ту|па	пу|ра
ӳ|хӗ	тӳ|пе	пӳ|ре
у|па	ху|шӑ	сӳ|ре
ӳп|ле	хӳ|шӗ	ҫӳ|ре

Кӗтӳ.

Манӑн атте — кӗтӳҫӗ. Вӑл ӗне кӗтӗвӗ кӗтет. Эпӗ те унпа пӗрле кӗтӳ кӗтме ҫӳретӗп. Кӑнтӑрла ӗнесем кӳлӗ хӗрринче тапӑрта тӑраҫҫӗ.

тус	пĕ|лӳ	нух|рат
тӳс	хĕ|рӳ	нӳх|реп
кур	хĕр|хӳ	тӳп-тӳ|рĕ
кӳр	вĕ|ре|нӳ	çӳп-çӳ|хе

Вĕçетĕп эп.

Кашни каçах эп тĕлĕкре
вĕçетĕп çӳллĕ тӳпере.
Ман аллăмсем — вĕл! çунатсем.
Умра çунаççĕ çăлтăрсем!..

Вĕçетĕп эп, вĕçетĕп эп!
патне çитетĕп эп.
Вĕçетĕп эп, вĕçетĕп эп!
Тĕлĕкĕмре ӳсетĕп эп...

Чч

шӑп|чӑк

шӑн|кӑрч

ча|как   чы|лай   мул|кач

че|чек   чи|пер   вӗр|кӗч

чӗ|рӗ → чӗ́|рӗ → чӗрӗ → чӗрӗп

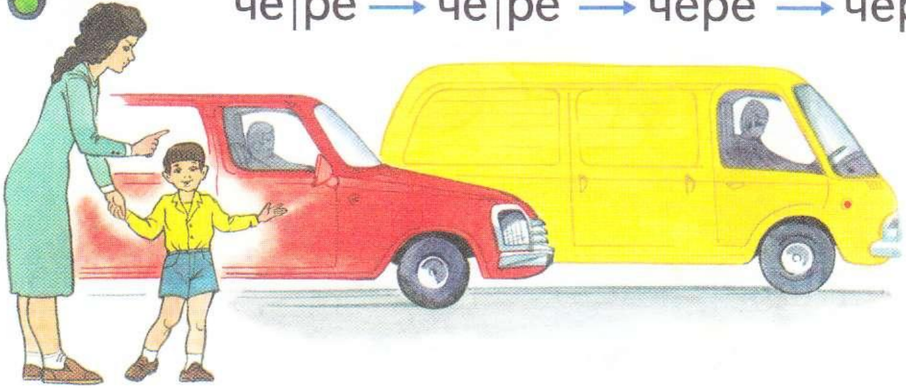

Машинӑран асӑрхан!

Урине аппа Уҫӑпа ҫапла каларӗ:

— Ачам! Аслӑ ҫул ҫинче асӑрханулла пул. Унталла-кунталла пӑхмасӑр ҫул урлӑ ан каҫ. Хӑвӑрт ут, анчах ан чуп. Машинӑна курсан чарӑнса тӑр.

пă|чăр кă|ва|кар|чăн хур|чка

ăч	чă	чăн	чăл|ха	а|ча
ёч	чĕ	чĕн	чĕл|хе	ар|ча
ĕх	хĕ	чăх	чул	шăп|чăк
ĕш	шĕ	чĕп	чӳл|мек	шăр|чăк

Тулли пурнăç.

Атте те пур ман килте,
анне те пур ман килте.
Атте-анне пур çинче
пит илемлĕ çут тĕнче.

Пичче те пур ман килте,
аппа та пур ман килте.
Пичче-аппа пур çинче,
ах, аван-çке çĕр çинче.

Ь
(çемçелĕх палли)

хал	пул	ă|тăр
халь	пуль	а|тьăр
а|халь	çул	вăр|лăх
са|хал	куç|çуль	вы|льăх

çу|нá → çуна → çунат → çунать

Тетте мар.

Ачасем, шăрпăкпа ан выльăр! Вăл тетте мар. Шăрпăкран пысăк инкек пулать.

Вут тухсан куççульпе сӳнтерейменĕн.

çу|нат	па|рать	ку|лать
çу|нать	пе|рет	ки|лет
ту|рат	э|маль	ки|вет
ту|рать	э|мел	çă|вать

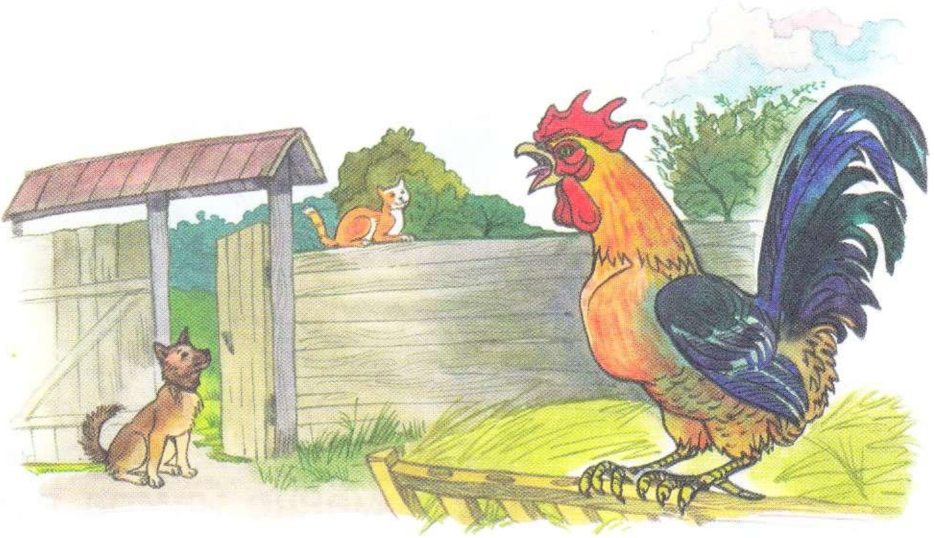

Автан.

Пирĕн пĕр пысăк хĕрлĕ автан пур. Вăл кăнтăрла урапа çине хăпарать те: «Кикирик-ку!» — тесе авăтать.

Сасси аван; хӳри илемлĕ, авăна-авăна тăрать. Киккирикĕ пысăк, тĕклĕ ураллă, качи вăрăм. Сирĕн автан çапла-и?

Йй

й|ӑ|в|а   й|ӗ|к|е

ай	йӑ	йӑ|ва	ый|хӑ
ӑй	йӗ	вӑ|йӑ	ый|ту
уй	йӳ	и|йӗ	ыйт
эй	йы	йӗ|пе	йы|тӑ

йӗ|пе → йӗ|пé → йӗпе → йӗпен

Йӑва.

Пӳрт умӗнче йӑмра пур,
йӑмра ҫинче йӑва пур.
Ҫав йӑвара кайӑк пур,
ҫав кайӑкӑн чӗппи пур,
чӗппин сарӑ сӑмси пур.

1 2 3 5 4	4 3 2 1	5 4 1 2 3
к у р к а	**с ӑ в ӑ**	**ҫ ӑ к ӑ р**

йăх	у|йăх	йĕл|ме
йĕп	у|йăп	йĕл|тĕр
йӳç	йă|нăш	йӳ|нĕ
йыш	йы|нăш	йӳ|çĕ

Мĕн лайăх?

Ӳсен-тăраншăн ай мĕн лайăх?
Ăшă çумăр çăвать — çав лайăх.
Вырьăх-чĕрлĕхшĕн ай мĕн лайăх?
Симĕс курăк ӳсет — çав лайăх.
Ача-пăчашăн ай мĕн лайăх?
Сарă хĕвел пăхать — çав лайăх.

Ее

е | н т   е н | ч ĕ к   ч и | е

е [йэ]

чи|е	ен|теш	Е|ле|на
че|е	еп|ле	е|шĕл

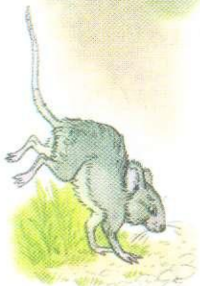

Кушак.

Мăрăл-мăрăл мăрăлкка
пирĕн кушак хăмăркка.
Чее унăн куçĕсем,
çивĕч унăн чĕрнисем.
Мăйăхĕ епле хитре,
тяпписем епле çемçе.
Пĕр сасăсăр вăл утать,
шăши курсан кап! хыпать.

е [э]
е [йэ]

е|рет	çи|ет	ти|ет
че|рет	тет	ти|пет
те|лей	пи|леш	хĕ|вел
си|ен	чи|е	ен|чĕк

пĕр|ле → пĕр|ле́ → пĕрлеш → пĕрлешӳ

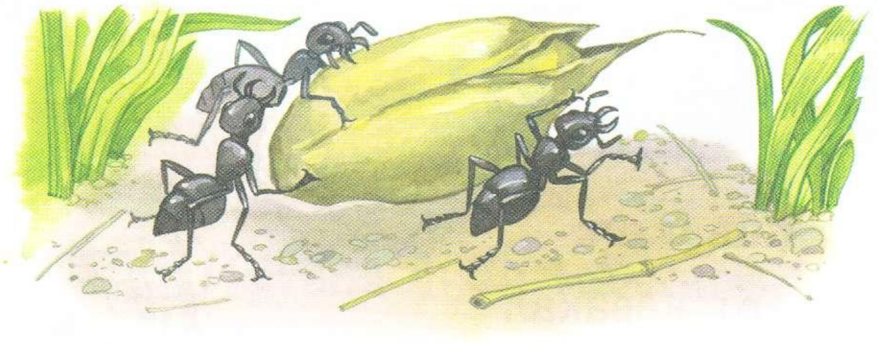

Пĕрлешӳре — вăй.

Пĕр кăткă тырă пĕрчи тупнă. Тырă пĕрчи йывăр пулнă. Кăткă ăна вырăнтан та тапратайман. Вăл хăйĕн тусĕсене пулăшма чĕннĕ.

Кăткăсем вара ушкăнпа тырă пĕрчине çăмăллăнах хăйсен йăвине сĕтĕрсе кайнă.

сăрт

хур	выр	лар
хурт	вырт	ларт
кĕр	сăр	нарт
кĕрт	сăрт	шарт

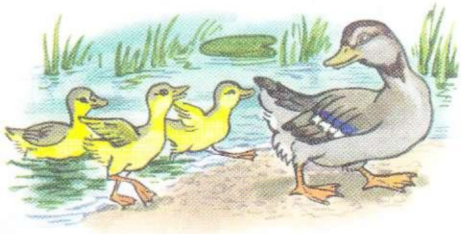

Кăвакал.

Нарт-нарт кăвакал
шывра ишет, çăвăнать,
ик çунатне шарт çапать.

Нарт-нарт кăвакал
шывран тухать, савăнать,
сар сăмсине вылятать.

Нарт-нарт кăвакал
чĕпписене йыхăрать,
киле ертсе таврăнать.

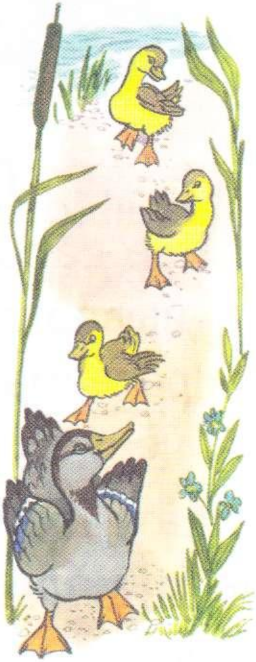

урт	алт	пул|тă|ран
турт	салт	пулт|ран
çурт	шалт	вĕл|тĕ|рен
пӳрт	йăлт	вĕлт|рен

Йытăпа унăн мĕлки.

Пĕр йытă шăмă хыпнă та каçă тăрăх пырать. Шывра вăл хăй мĕлкине курать. Ку урăх йытă пулĕ тесе хăйĕн шăммине пăрахать те лешĕн çăварĕнчи шămма туртса илес тесе хăпăл-хапăл шывалла сикет. Анчах вăл хăй çăварĕнчи шăммине те çухатать, лешне те илеймест.

Нумая хапсăнакан нимĕнсĕр тăрса юлнă тет.

Юю

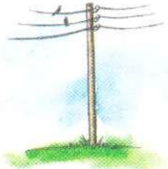

шă|ши ю|сё   ка|ю|ра

ю [йу]

у|па   ут   хăй   кай
ю|па   ют   хă|ю   ка|ю

Айван чăх.

Пĕр чăх ылтăн тупнă тет. Вăл саваннипе кăт-кăтик, кăт-кăтик, кăт-кăтик тесе кăшкăрать тет. Çакна илтсе пĕр тилĕ юманлăхран шăванса тухрĕ тет. Вăл чăхха кап! кăна çаклатса тарчĕ тет.

ю [у]

□○ лу | □○ ру
лю | рю
ну | ту
ню | тю

И|люк	у|рюк	люст|ра	Па|люк
А|нюк	са|лют	кос|тюм	Ва|нюк

Палюк мучи.

Палюк мучи — юмах ăсти.

— Асатте, юмах каласа пар-ха, — теççĕ тăтăшах Ванюкпа Санюк.

— Юмах ярăп, юптарăп, — пуçлать юмахне Палюк мучи.

Тепĕр чухне: «Юмах юпа тăрринче», — тет. Ачасем вара аслашшĕн юмах яма вăхăчĕ çуккине ăнланаççĕ.

Ани шурă, вăрлăхĕ хура.

ю [у], ӳ лю ню пю кю тю
лӳ нӳ пӳ кӳ тӳ

уп	пу	пу|ра	тют|тю	А|люш
ӳп	пӳ	пӳ|ре	тет|тӳ	лӳш|кет
ут	ту	ту|па	тю|лень	ко|нюх
ӳт	тӳ	тӳ|пе	тӳ|лен	нӳх|реп

тӳ|лé → тӳле → тӳлен

Ан макӑр.

Сан аннӳ те умӑнта,
сан аҫу та ҫумӑнта.
Ёҫес тесен — тюттю пур,
выляс тесен — теттӳ пур.

* * *

Пысӑк пул, пысӑк пул,
ӳссен маттур ача пул.
Юрлама та ӑста пул,
ташлама та маттур пул.

Яя

я [йа]

а|ка я|лав хă|яр
я|ка я|лан хă|ях
ял кă|сă|я яр
ялт ту|я ярт

я|ка → я|кá → яка → якат

Хĕл Мучи.

Хĕл Мучи маттур иккен:
çывăрса эп тăриччен
эрешленĕ кантăка,
пăрлантарнă катока.

Чупса тухрăм сиккипе
ярăнмашкăн конькипе.
Таврара хаваслă шав.
Хĕл Мучи, сана мухтав!

я [а]	ла	ра	та	на
	ля	ря	тя	ня
	ву|ла	ва|ра	хӑ|та	ма|на
	вы|ля	Ва|ря	а|тя	Ма|ня
	ял	яр	ят	ян

Шапа.

Ачасем пӗве хӗрринче вылянӑ. Вӗсем шывра шапасем ишнине курнӑ. Ачасем вӗтӗ чул пуҫтарнӑ та шапасене чулпа пере пуҫланӑ.

Пӗр шапи шывран кӑшт пуҫне кӑларчӗ тет.

— Чарӑнӑр, ачасем, ан перӗр. Сире вӑйӑ та — пире вилӗм, — терӗ тет.

Шапан та чунӗ пур.

[А] сассăн икĕ сас палли —
а, я: а|т**я,** вы|л**я, а**н ку|л**я**н.
[У] сассăн икĕ сас палли —
у, ю: У|л**ю**к, **у**|р**ю**к, К**у**|л**ю**к.
[Э] сассăн икĕ сас палли —
э, е: э|пир — пи|р**е.**

Ачасем.

Улюкпа Кулюк вылянă.

Ванюкпа Энтюк вылянă.

— Ванюк, атя Улюкпа Кулюк патне, — тенĕ Энтюк.

Арçын ачасем хĕр ачасем патне пынă.

— Эпир сирĕнпе вылямa килтĕмĕр, — пĕлтернĕ Ванюк.

Ь

(уйӑракан паллӑ)

пи|ре
мӑрь|е

си|ре
Тарь|е

ҫи|ме
ҫемь|е

Ёҫчен пӗртӑвансем.

Марье, Тарье, Клавье — пӗртӑвансем.

Ирхи апат вӑхӑчӗ.

— Ачасем, апат ҫиме килӗр, — чӗнчӗ амӑшӗ. — Унтан вара пурин те ёҫе васкамалла. Клавье пӗве хӗрне каять, Марьепе Тарье — хире.

Ёҫчен хӗрсем ӳсеҫҫӗ Елюк аппан.

Сирӗн ҫемьере миҫе ҫын?

мăрь|е	Вă|та|ел	а|ял
кĕсь|е	Сăрь|ел	у|ти|ял
тухь|я	Па|тăрь|ел	Мăнь|ял
стать|я	Пашь|ел	Çĕнь|ял

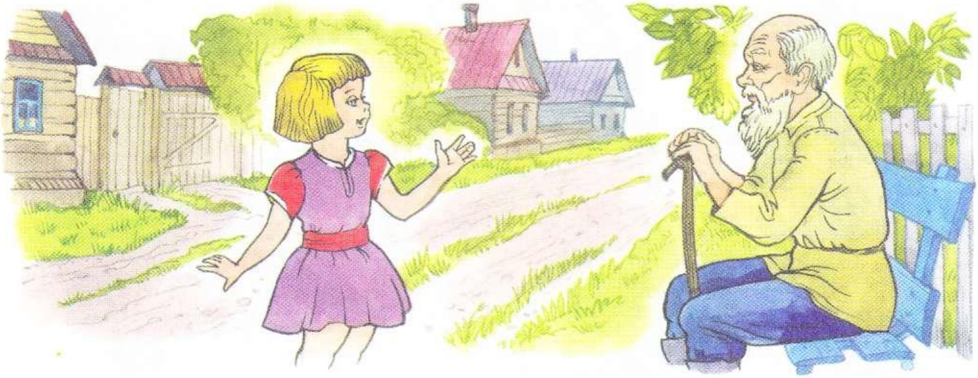

Ăшă сăмахсем.

Тӳрккес ачасем пурах çав. Верук вара апла мар. Ăшă сăмахсем унăн кашнин валлиех тупăнать. «Ырă кун пултăр», «телей сунатăп», «сывă-и?», «тархасшăн» тата ытти сăмахсемпе вырăнлă усă курать вăл.

Верук аслисене «Эсир» тесе хисеплет.

Ăшă сăмах — чун уççи.

□ □ ○ □
шкул

рак	кул	шнур
кран	шкул	класс

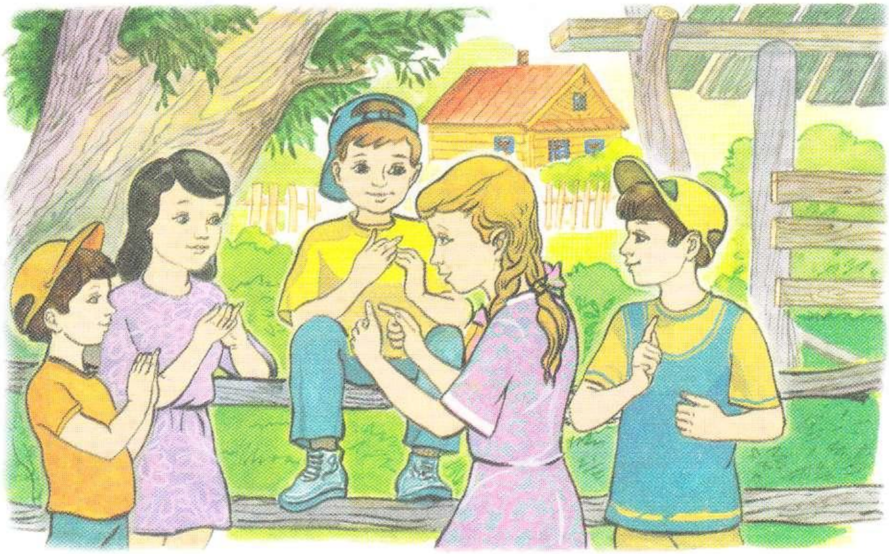

Пӳрне ячӗсем.

Пуҫ пӳрне ытти пӳрнесене ҫапла калать:
— Атьӑр кӑвас хурар.
— Ҫӑнӑх ҫук, — тет шӗвӗр пӳрне.
— Кивҫен илер, — тет вӑта пӳрне.
— Илсен парасси, — тет ятсӑр пӳрне.
— Ҫиес те тарас, — тет кача пӳрне.

Тӑваттӑшӗ пӳртре, пӗри чӑланта.

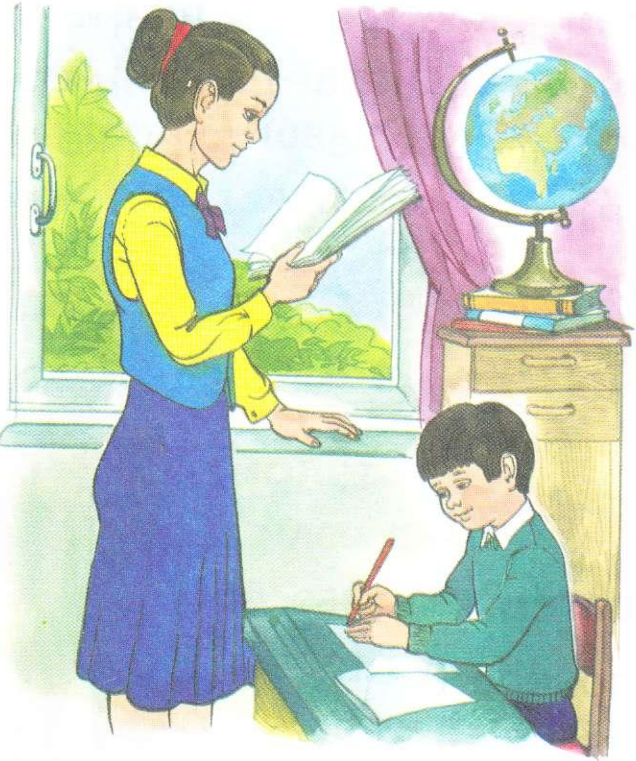

Оо

Во|ва
ки|но
паль|то

по|ро|шок
конь|ки
кон|верт

Вова.

Вова Осипов пĕрремĕш класра вĕренет. Ачасене Полина Ивановна вĕрентет. Вова урокра тимлĕ итлесе ларать. Вăл лайăх вулать, илемлĕ çырать, тĕрĕс шутлать. Вова Осипов тăрăшса вĕренет. Полина Ивановна ăна мухтать.

□ □ ○
кша

Сла|ва	кан|тра	пли|та
сли|ва	шул|тра	при|мер
Хве|тĕр	сен|тре	три|ко

Пĕчĕк Хветĕр.

Килте кашни эрнере
мунча кĕтет Хветĕре.
Лапки парать ӑшшине,
милĕк пуҫлать ташшине.

Ҫат-ҫат-ҫат!
Ҫат-ҫат-ҫат!
Кирĕк тухтӑр, чирĕ тухтӑр,
кирлĕ пулмĕ сана тухтӑр!

Таса пурӑн — сывлӑхлӑ пулӑн.

Ёё

пи|лот
слёт
мо|тор
мон|тёр

вер|то|лёт
са|мо|лёт
шах|тёр
ла|рёк

[йэ] е
[йо] ё
[йу] ю
[йа] я

Икĕ сасса пĕлтерекен
сас паллисем: **е, ё, ю, я.**

ё [йо], [о]

Самолёт.

Атте мана илсе пачĕ
ик моторлă самолёт.
Кĕмĕл тĕслĕ ун çуначĕ,
варринче — маттур пилот.
Самолёт, самолёт,
пулăп эп хамах пилот.
Хăпаратăп сак çине,
çавăратăп моторне.
Мотор сасси кĕр-кĕр-кĕр!
Часрах ларса ĕлкĕрĕр!
Çитес çĕре çитĕпĕр,
тем те курса пĕлĕпĕр.

6*

Бб

ба|ян	би|лет	бе|рет
па|ян	пи|леш	пе|рет
Бо|рис	ба|тон	бам|бук
По|ли|на	бе|тон	бук|варь

Автобус.

Авă килет, авă килет
аслă çулпа автобус,
автобуспа ларса килет
авăк хӳре — автан тус.

Акă çитрĕ, акă çитрĕ,
ак чарăнчĕ автобус.
Автобусран анса юлчĕ
авăк хӳре — автан тус.

бан|ка те|вет кӗт|мел
бул|ка кот|лет ка|ра|мель
бинт мес|лет ши|нель

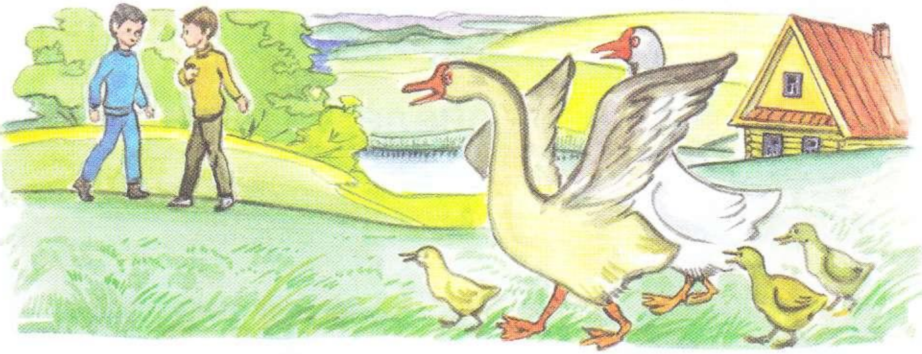

Хурпа Мишша.

— Эсӗ хӑравҫӑ тесе нихӑҫан та шутламан эпӗ, — кулнӑ Мишшаран Ваççа.

— Кам каларӗ сана эпӗ хӑравҫӑ тесе? — чӗрре кӗчӗ Мишша.

— Паҫӑр хуртан хӑраса тарнине эпӗ хам куртӑм, — пӗлтерчӗ Ваççа.

— Эпӗ тарман. Эпир хурпа ӑмӑртмалла чупрӑмӑр. Вӑл манран кая юлчӗ, — тӳрре тухма тӑрӑшрӗ Мишша.

Чӗпӗллӗ хур патне ан пыр.

Г г

га|вань шпа|гат ге|ор|гин
ка|вăн пла|кат Га|ля кин
гал|стук гу|ляш по|пу|гай
кал|пак ку|лăш кай

пар|не|лé → парнеле → парнелер

Гена ашшĕ.

Гена ашшĕ хуларан таврăнчĕ. Вăл мăшăрне çуралнă кун ячĕпе саламларĕ, георгин чечекĕн çыххине парнелерĕ. Ашшĕ Генăна вылямалли грузовик пачĕ, сĕтел çине груша кăларса хучĕ.

Гена ашшĕне тав сăмахĕ калама манмарĕ.

грел|ка	кле|вер	хĕ|рел
ге|рой	пĕ|вер	ак|ва|рель
ги|та|ра	шпа|лер	кĕ|сел
бе|ге|мот	и|лер	ка|ру|сель

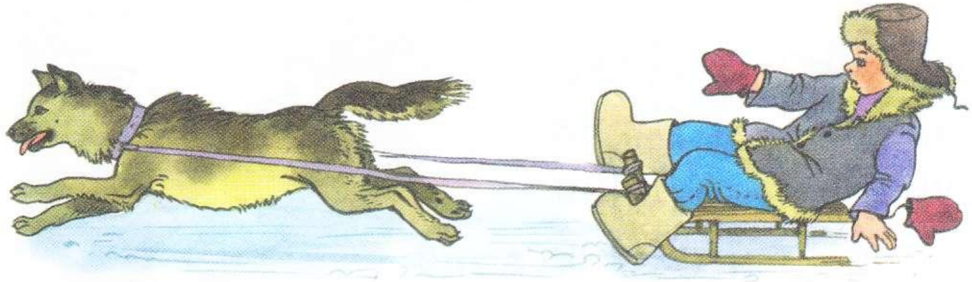

Хураçка.

Пирĕн Хураçка ятлă пысăк йытă пур. Эпĕ ăна хĕлле пĕчĕкçĕ çуна кӳлтĕм. Хам çуна çине лартăм та:

— Ну, атя, Хураçка, урамалла, — тесе пушăпа çат! тутартăм. Хураçка çăтăр-çатăр çуни-мĕнĕпе кĕлет айне кĕрех кайрĕ. Манăн пуçа кĕлет пĕрени çумне шан! тутарса хăварчĕ.

5 4 3 2 1	2 3 4 1	1 2 5 4 3
к а л а в	**у л ă х**	**с у р ă х**

Дд

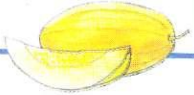

Да|ша   ди|ван   ды|ня
Та|ня   ти|ха   ты|на

до|ми|но   Ди|ма
то|мат   Ди|на
ду|хи   Ду|ня
ту|хӑç   Де|нис

Юр çимен.

Денис ӳсӗрме пуçларӗ.

— Юр çирӗн пулӗ-ха, — тет ашшӗ.

— Çук, çимен.

— Ача садӗнче кам юр çинӗ-ши?

— Дина çирӗ.

— Дина пӗчӗк-çке, юр çиме пӗлмест.

— Ха, — тет кӑмӑлсӑррӑн Денис, — эпӗ ӑна мӗнле çимеллине кӑтартрӑм.

Ултавпа инçе каяймӑн.

тет|радь
тет|те

си|рень
кĕ|рен

у|чи|тель
сĕ|тел

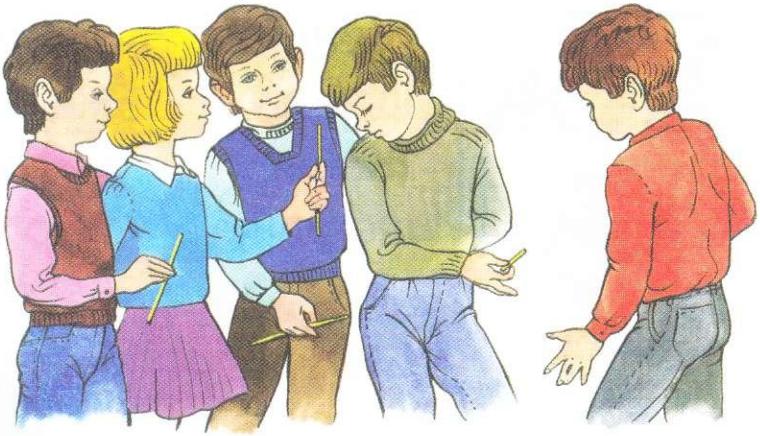

Çухалнă укçа тупăнни.

Класра пĕр ачан укçа çухалнă. Ачасенчен ăсларăххи çапла калать:

— Ачасем, эпĕ сире кашнине улăм пĕрчи парса тухатăп. Вĕсем пурте пĕр тан. Укçа вăрланă ачан вара улăм пĕрчийĕ вăрăмланать.

Пăртак вăхăт иртсен, улăм пĕрчисене пуçтарса илнĕ чухне, пĕрин улăм пĕрчийĕ кĕске пулнине асăрхаççĕ.

Вăрă камне пĕлчĕç тет вара.

Чее тилĕ те читлĕхе çакланать.

Жж

Жан|на
шан|нӑ
Же|ня
ше|ре|пе

жа|кет
же|тон
жи|лет
жур|нал

э|та|жер|ка
шер|пет
жи|раф
ши|фер

Дружок.

Димӑн Дружок ятлӑ йытӑ пур.
Дружок Дима хушнине итлет.
— Дружок, уруна пар!
Дружок урине парать.
— Дружок, патак илсе кил!
Дружок патак илсе пырать.
— Маттур эсӗ, Дружок!

За|хар Зи|на Зо|я
са|хӑр си|вӗ Со|ня

Зз

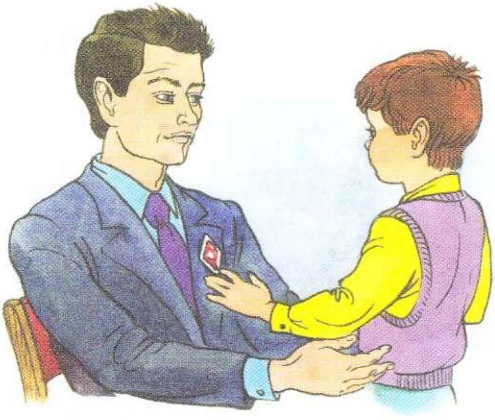

зе|фир
се|хет
му|зы|ка
по|сыл|ка

Значок.

Раманӑн Захар ятлӑ куккӑшӗ пур. Унӑн кӑкӑрӗ çинче значок.

— Захар кукка, манӑн та значок çакас килет.

— Эпӗ аслӑ пӗлӳ илнӗ, çавӑнпа çак значока çакса çӳреме тивӗçлӗ. Раман, эсӗ тӑрӑшуллӑ ача пулсан пӗр значок кӑна мар, темиçе значок та çакма тивӗçлӗ пулӑн.

Фф

шарф
торф
жи|раф
шеф

Фа|и|на
Ва|ня
Фе|ня
Ве|ня

Фо|ма
Во|ва
Фи|ля
Ви|тя

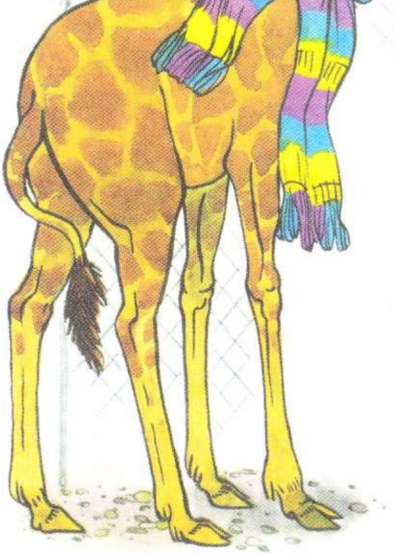

Жираф.

Пысӑк читлӗхре
жираф.
Майӗнче ун
капӑр шарф.
Хӑй тӑсланкӑ та чӑпар,
ҫав-ҫавах хаваслӑ мар.
Туртӑнать Африкӑна —
хӑй ҫуралнӑ вырӑна.

р с ç т у ў ф х • ч ш • • ы ь э ю я

вир	све|то|фор	фу|фай|ка
мир	шо|фёр	фильм
хир	ши|фер	коф|та

Çулталăкра 12 уйăх:

кăрлач — январь,
нарăс — февраль,
пуш — март,
ака — апрель,
çу — май,
çĕртме — июнь,
утă — июль,
çурла — август,
авăн — сентябрь,
юпа — октябрь,
чӳк — ноябрь,
раштав — декабрь.

Эрне. Кун ячĕсем.

Эрнере çичĕ кун: тунти кун, ытлари кун, юн кун, кĕçнерни кун, эрне кун, шăмат кун, вырсарни кун.

Эсĕ хăш уйăхра çуралнă?

Цц

циф|ра
цирк
це|мент
стан|ци

е|ди|ни|ца
ра|нец
стра|ни|ца
боль|ни|ца

Канаш станцийӗ.

Эпир — атте, анне тата эпӗ — Хусана тӑвансем патне кайма тухрӑмӑр.

Автобус ҫине ларса Канаш автостанцине ҫитрӗмӗр. Кунта автобуссем вӗҫӗмсӗр килсе-кайсах тӑраҫҫӗ.

Автостанцинчен инҫех мар чугун ҫул станцийӗ вырнаҫнӑ. Эпир поезд ҫине ларса Хусана ҫитрӗмӗр.

р с ç т у ӳ ф х ц ч ш щ • ы ь э ю я

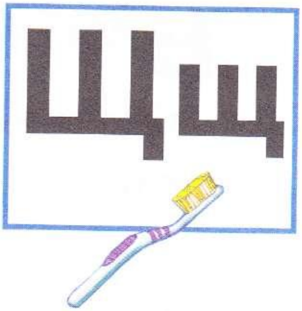

плащ
ра|ща
щёт|ка

об|ще|жи|ти
у|бор|щи|ца
ка|мен|щик

Щётка.

«Щётка ил те пушмакна
тасатсам эс лайӑхрах», —
терĕç килтисем мана
урама тухма чарсах.

Шӑртлӑ щётка тасатма
акӑ пуçӑнчĕ кĕçех.
Урари пушмакӑма
турĕ çĕнĕ пек каллех.

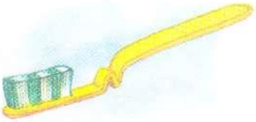

* * *

Вӑл пулать-мĕн тĕрлĕрен:
шӑл тасатать ирсерен,
тепри пушмак çутатать,
леш тумтире якатать,
ак ку шӑлса тасатать.

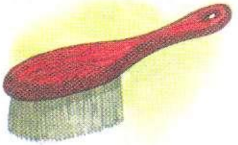

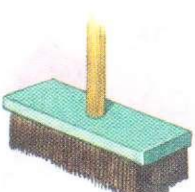

ъ

(хытӑлӑх палли)

съезд
подъ|езд
разъ|езд

Пирӗн подъезд.

Эпир пилӗк хутлӑ çуртра пурӑнатпӑр. Ку çуртра тӑватӑ подъезд.

Пирӗн подъездра вун пилӗк хваттер. Пирӗн хваттер тӑваттӑмӗш хутра. Вӑл виçӗ пӳлӗмлӗ.

Пирӗн çемьере тӑватӑ çын: атте, анне, эпӗ тата шӑллӑм.

ХАМĂР ТĔЛЛĔН ВУЛАТПĂР.

Тăван çĕршывăм — Чăваш Ен.

Иван Яковлевич Яковлев — чăвашсен чаплă та мухтавлă çынни.

И. Я. Яковлев.

Иван Яковлевич Яковлев — вĕрентекен. Вăл Чĕмпĕрте пурăннă. Унта чăваш шкулне уçнă. И. Я. Яковлев чăваш алфавитне тунă. Букварь хатĕрленĕ. Ачасене çырма, вулама, шутлама вĕрентнĕ. Вĕсем валли калавсем çырнă.

И. Я. Яковлев — чăваш халăхне çутта кăларакан çын. Иван Яковлевич чăваш халăхне вĕрентес тесе нумай ĕçленĕ. Ăна чăваш халăхĕ юрататъ, яланах асра тытать.

Халал сăмахĕ.

Ырă çын пул. Ватă çынсене, хăвăнтан аслисене хисепле, тантăшусем умĕнче пусçна ан каçăрт, хăвăнтан кĕçĕннисене пурне те кăмăл кур. Аçупа аннӳне хисепле, вĕсен сăмахĕнчен ан тух.

Сана усал тума çуратман, ырă тума çуратнă! Ăна эсĕ ан ман: мĕн вăй çитнĕ таран çынсене ырă тума тăрăш. Усал ĕç тума мар, усал сăмах та ан кала. Ваттисем калаçнă чух вĕсен сăмахне ан пӳл, пĕр чĕнмесĕр итлесе тăр.

Çыннăнне пĕр япала та ан вăрла, хăвăн мĕн пуррипе тутă пул. Çынтан кивçен илсессĕн вăхăтĕнче каялла пар. Калана сăмаха тыт. Нихăçан та ан суеçтер. Наян ан пул, ĕçчен пул, хастарлă пул. Çынпа хирĕç пулсассăн ырă, ăшă сăмах кала. Çак калана сăмахсем тăрăх пурăнсассăн ырă çын пулăн, сана юлташусем, пĕлĕшӳсем пурте юратĕç. Санăн пурнăçу вара телейлĕ пулĕ.

И. Яковлев.

Уçăлма тухнă шăши çури.

Пĕр шăши çури шăтăкĕнчен уçăлса çӳреме тухнă тет. Çӳресен-çӳресен вăл амăшĕ патне таврăнчĕ те çапла каларĕ тет:

— Ах, анне, эпĕ икĕ кайăк куртăм-çке! Пĕри пит аван, тепри тискертен те тискер ĕнтĕ!

— Мĕнле кайăксем вĕсем апла? — тесе ыйтрĕ тет амăшĕ.

— Тискерри картишĕнче ак çапла уткаласа çӳрет-çке!.. Хăй хура уралла, хĕрлĕ çĕлĕклĕ, сăмси кукăр! Эпĕ ун умĕнчен иртсе пынă чух хăрах урине çӳлелле çĕклерĕ те çăварне карса пăрахрĕ, унтан кăшкăрса ячĕçке! Хăранипе ниçта кайса кĕре пĕлмерĕм çав.

— Ара, ачам, автан-ҫке вӑл! Унтан мӗн апла тӗрлӗ хӑрасси пур! Унӑн пирӗн тӗлтен нимӗн усаллӑхӗ те ҫук. Тата тепри мӗнлеччӗ?

— Тепри хӗвел ӑшшинче ӑшӑнса выртатчӗ. Вӑл шурӑ мӑйлӑ, сӑрӑ ураллӑ. Шурӑ ӑмӑрне ҫулакаласа выртатчӗ. Хӳрине хӑй кӑшт вӗл-вӗл сиктеркелет, ман ҫине кусне пӗр илмесӗр ӑшшӑн пӑхать.

— Эй, айван, айван!.. Ачам, вӑл кушак аҫи вӗт, — тесе каларӗ тет амӑшӗ ҫурине. — Вӑт унтан хӑрамалла, тармалла.

И. Яковлев.

Парне.

Пĕррехинче касхине
ырă чунлă асанне
уçрĕ те шур арчине
чĕнчĕ мана хăй патне.
Кĕмĕл тевет, măй çыххи,
тухья, сурпан, пиçиххи,
хĕрлĕ сатин кĕпесем,
сарă хитре саппунсем,
çут калушпа шур чăлха,
пурçăн тутăр, ик çăмха... —
çаксене йалт асанне
пачĕ мана — мăнукне.

Р. Сарпи.

Андриян Григорьевич Николаев — чăвашсен чаплă та мухтавлă ҫынни.

А. Г. Николаев.

Андриян Григорьевич Николаев — виҫҫĕмĕш космонавт лётчик. Вăл чăваш ачисемшĕн уйрăмах ҫывăх. Ҫапла пулмасăр тата, вăл пирĕн ентеш-ҫке. Андриян Николаев Чăваш ҫĕрĕнче чăваш ҫăкăрне ҫисе, чăваш вăййисене выляса, чăваш юррисене юрласа ӳснĕ чăваш ачи.

Паттăр космонавтăн тăван ялĕ — Шуршăл. Шуршăл ҫав тери илемлĕ вырăнта вырнаҫнă.

Ял урамĕсем тирпейлĕ, ешĕл йăмраллă. Ҫывăхра — ҫырмасем, ҫарансемпе улăхсем, вăрман. Ҫавал шывĕ те ҫак ял ҫумĕпех юхса иртет. Ҫавал — Атăлăн сылтăм юппи.

А. Г. Николаев «Восток-3» карапра тĕнче уҫлăхне вĕҫсе хăпарнă, тĕнчере ҫĕр-ҫĕр халăх

йышӗнче чӑвашсем те пурӑнни, Шуршӑл ялӗ те пурри ҫинчен пӗлтернӗ. Вӑл икӗ хутчен Совет Союзӗн Геройӗ.

Шуршӑлти Космонавтика музейӗ — Раҫҫейри пӗртен-пӗр чаплӑ музей.

Андриян Николаев — Чӑваш Ен мухтавӗ. Унӑн ырӑ ячӗ-сумӗ, ҫутӑ сӑнарӗ яланах халӑх асӗнче упранӗ.

Юхма Мишши.

Паттӑр Андриян.

Тӳпере вӗҫсе ҫӳрерӗн
Кайкӑрпа пӗр тан,
Эс чӑваш ятне ҫӗклерӗн,
Паттӑр Андриян.

йышӗнче чӑвашсем те пурӑнни, Шуршӑл ялӗ те пурри ҫинчен пӗлтернӗ. Вӑл икӗ хутчен Совет Союзӗн Геройӗ.

Шуршӑлти Космонавтика музейӗ — Раҫҫейри пӗртен-пӗр чаплӑ музей.

Андриян Николаев — Чӑваш Ен мухтавӗ. Унӑн ырӑ ячӗ-сумӗ, ҫутӑ сӑнарӗ яланах халӑх асӗнче упранӗ.

Юхма Мишши.

Паттӑр Андриян.

Тӳпере вӗҫсе ҫӳрерӗн
Кӑйкӑрпа пӗр тан,
Эс чӑваш ятне ҫӗклерӗн,
Паттӑр Андриян.

Уйӑха салам каларӑн
Анлӑ Атӑлтан,
Ҫӑлтӑра та эс пуҫ тайрӑн,
Паттӑр Андриян.

Ю. Сементер.

Манӑн тӑван Шуршӑл.

Шуршӑл ялӗ таҫтанах курӑнса ларать. Вӑл «Шурӑ ҫӑл» тенинчен пулса кайнӑ. Пирӗн унта ҫӑлкуҫ питӗ нумай. Кашнин хӑйӗн ячӗ пур. Пӗри — Сивӗ ҫӑл, тепри — Ҫутӑ ҫӑл, виҫҫӗмӗшӗ — Сенкер ҫӑл.

Ял Атӑлӑн сылтӑм енче айлӑмра ларать.

Атăл çийĕн хĕвел хăпарнинe курма мĕн тери илемлĕ!

Тĕнче усăлăхĕнче вĕçнĕ чухне манăн ĕçчен Тăван çĕршыв, тăван Шуршăл яланах юнашар пулчĕç. Шуршăл тесен кăмăл пушшех çĕкленетчĕ. Мĕнле-ши унта анне, пиччепе шăллăм, йăмăкăм? Мĕнле эсир унта, тăван шурă çăлсем? Мĕн тери юратса ĕçнĕ пулăттăм сирĕн вăй кĕртекен сивĕ шывăра. Атте-анне килĕ çывăхĕнче шăнкăртатса юхакан шыва нимĕн те çитмест. Çапла шухăшларăм эпĕ Çĕр тавра вĕçнĕ чух. Таврăнсан сирĕн шывăра нумай хутчен пырса ĕçрĕм, тăван Шуршăл çăлĕсем.

А. Николаев.

Чăваш çĕршывĕ.

Чăваш çĕршывĕ!

Вăл улăхсемпе, вăрмансемпе пуян. Вăрмансенче тĕрлĕ йывăç ӳсет: юман, çăка, хыр, чăрăш, вĕрене, ăвăс, хурама, хурăн, пилеш, çĕмĕрт, палан, шĕшкĕ. Унта тĕрлĕ чĕр чун пурăнать: мулкач, тилĕ, пăши, упа, кашкăр, пакша. Вăрман вăл — Чăваш çĕршывĕн илемĕ.

Чăваш çĕршывĕ урлă анлă Атăл, лăпкă Сăр, Çавал, Ункă, Хырла, Пăла, Кĕтне, Энĕш, Сурăм шывĕсем юхса выртаççĕ.

Шупашкар — Чăваш Республикин тĕп хули. Паянхи Шупашкар — пысăк та илемлĕ хула. Мĕн кăна туса кăлармаççĕ пулĕ унта: пиравăр, атă-пушмак, кĕпе-тумтир, сĕтел-пукан, хăватлă тракторсем...

Шупашкарта аслă шкулсем, театрсем, культура керменĕсем пур. Унта чăваш сăмахĕ витĕмлĕн те уççăн янăрать.

Чăваш Республикинче тата çакăн пек хуласем пур: Çĕнĕ Шупашкар, Çĕмĕрле, Етĕрне, Çĕрпӳ, Сĕнтĕрвăрри, Куславкка, Канаш, Улатăр.

Пирĕн республикăн хăйĕн ялавĕ, гербĕ тата гимнĕ пур.

Ӳсет, чечекленет юратнă Чăваш çĕршывĕ!

Г. Волков.

Пирĕн ял.

Пирĕн ял вырнаҫнă
юхан шыв хĕрне.
Урамĕсем аслă,
ҫурчĕсем хитре.

Йăмрасем ӳсеҫҫĕ
лăпкăн кашласа.
Кайăксем чилеҫҫĕ
чăваша савса.

Ферма завод евĕр
шав шавлать пĕрмай,
кăларать вĕҫ-хĕрсĕр
сĕт-ҫу, аш-какай.

Ăмăртса ĕҫлеҫҫĕ
уйра та ҫынсем,
тимлĕ ӳстереҫҫĕ
ылтăн тырăсем.

Чупатпăр эпир те
ирсерен шкула.
Ҫитĕнсен вĕрентĕ
пире мăн хула.

П. Ялкир.

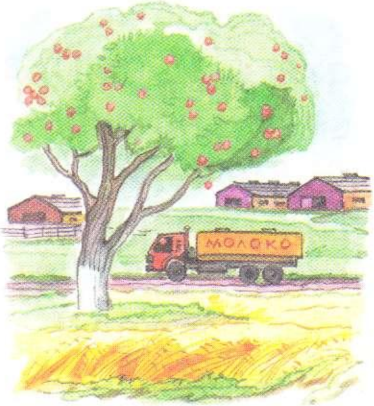

Хӗвел.

Кӑлтӑр кусса тухрӗ
тӳпене хӗвел,
йӑлтӑр кулса ячӗ
ҫитерсе мехел.
Ӗмӗртен тӑванлӑ
ҫӗрпеле хӗвел,
пурӑнаҫҫӗ туслӑ,
тӗрӗс те тӗкел.

П. Эревет.

* * *

Каҫа хирӗҫ пытанать,
ирпе каллех тупӑнать.

Çĕр парни.

— Акă, ачасем, сире валли çĕр парни, çийĕр, — терĕ амăшĕ тин пĕçернĕ çĕнĕ çĕр улмине сĕтел çине лартса.

— Çĕр парни тетĕн-и? — тĕлĕнчĕ Сентти.

— Çĕр улми вăл — çĕр парни, ăна çĕр ӳстерсе парать, — терĕ Раман.

— Çăкăр та çĕр çинче ӳсет-и? — ыйтрĕ Сентти.

— Уй-хирте çĕр çинче тыр-пул ӳсет. Арманта тырăран çăнăх тăватпăр. Çăнăхран çăкăр пĕçеретпĕр, — ăнлантарчĕ ăна Раман.

— Пахча çимĕç те, тыр-пул та, улма-çырла та çĕр çинче ӳсеççĕ, эпир вара вĕсенчен тутлă апат хатĕрлетпĕр, — терĕ амăшĕ.

Ăшă çумăр.

Усă çилĕ килет
кăвак пĕлĕт илсе.
Кăвак пĕлĕт килет
ăшă çумăр илсе.
Ăшă çумăр килет
ырлăх-пурлăх илсе.

П. Эйзин.

Çулталăк вăхăчĕсем.

Хирсенче юр анчах,
çырмара пăр анчах.
Сивĕтет аванах...
Ку хăçан пулать-ши?

К. Иванов.

Хĕллехи савăнăç.

Тинех хĕл кунĕсем çитрĕç. Тавралăх шурă юрпа витĕнчĕ. Хĕл Мучи чӳречесене илемлĕ тĕрĕсемпе тĕрлерĕ. Кӳлĕри, çырмари шывсем шăнса ларчĕç. Çынсем ăшă тумтир тăхăнчĕç.

Хĕл Мучи хаваслăх илсе килчĕ. Ачасем йĕлтĕрпе, конькипе, çунашкапа ярăнаççĕ.

Кĕçех шкулта Çĕнĕ çул ёлки пулмалла. Ачасем ёлка илемлетме теттесем хатĕрлеççĕ, юрă-ташă вĕренеççĕ.

Хӗлле.

Хура алсиш —
алăра.
Шур çăматă —
урара.
Кăвак тутăр —
пуçăмра.
Сар çунашка —
айăмра.

П. Эйзин.

Юр айӗнчи кайăксем.

Пӗррехинче эпӗ вăрман тăрăх йӗлтӗрпе пыратăп. Çанталăк уяр, сивӗ. Пӗр пысăк уçланка пырса тухрăм. Уçланкăра çӳллӗ хурăнсем лараççӗ. Вӗсем çинче ăсансем кăчкă пуçтараççӗ.

Сасартăк ăсансем çӗре вӗççе анчӗç те таçта кайса çухалчӗç. Вӗсем хыççăн хурчка вӗççе анчӗ, хурăн айне пычӗ те юр çинче уткаласа çӳрет. Ăсансем çинчех çӳрет хăй, анчах вӗсене курмасть. Юра кăшт кăна чавса илмелле те ăсана тытмалла çеç, анчах хурчка çакна тавçăрса илеймест. Çакă мана питӗ тӗлӗнмелле пек туйăнчӗ.

М. Пришвин.

Шурă юр ирĕлет,
çеçен хир чĕрĕлет,
ешĕл курăк ӳсет...
Ку хăçан пулать-ши?

К. Иванов.

Çуркунне.

Хĕвел кашни кун çӳлерен çӳле çĕкленет. Вăл хăйĕн шевлине çĕр çине пĕр шелсĕр сапалать. Унăн ăшшипе çут çанталăк чĕрĕлет. Хаваслă кайăксем çуркуннене мухтаса чĕвĕлтетеççĕ. Çырмасенче шăнкăр-шăнкăр шыв юхать.

Çуркунне — тӳпери тăрисен янăравлă юрри, ака-суха тăвакан тракторсен кĕрлевĕ, юр пек шурă та таса çĕмĕрт çеçкисен илемĕ. Мĕнешкел ырă эсĕ, çуркунне!

Хĕвел хытă хĕртет,
ăшă çил вĕркелет,
сар ыраш çитĕнет...
Ку хăçан пулать-ши?
К. Иванов.

Çулла.

Çу кунĕсем çитрĕç. Хĕвел хĕртсе пăхать. Шкул ачисем каникулта. Вĕсем шыва кĕреççĕ, хăйăр çинче хĕртĕнеççĕ, сывлăха çирĕплетеççĕ.

Вăрманта та, пахчара та çырла пиçме пуçларĕ. Чи малтан çĕр çырли пиççе çитрĕ. Ун хыççăн хăмла çырли пиçме тытăнчĕ. Ачасем вăрмана çырла, кăмпа татма çÿреççĕ.

Ытла та ырă-çке çу кунĕсем!

Хир илемĕ каять,
сĕм вăрман çаралать,
пĕрмай çумăр çăвать...
Ку хăçан пулать-ши?

К. Иванов.

Кĕркунне.

Çу кунĕсем иртсе кайрĕç. Ылтăн кĕркунне çитрĕ. Халĕ вăрманта мĕнле илемлĕ!.. Емешĕл йывăççем хушшинче сарă, хĕрлĕ çулçăсем курăнкаласçĕ. Ав унта вĕрене сап-сарă ларать, ăвăс та хĕрелнĕ, шĕшкĕ те хăмăрланнă. Паланпа улмуççи çулçисем те саралма тытăннă. Пахчаран çĕр улми, купăста, кишĕр, кăшман пуçтарса кĕнĕ те ĕнтĕ. Уйхире симĕс ыраш калчи кăна илем кӳрет.

Тулăх та илемлĕ кĕркунне! Эсĕ кунта ахаль килмерĕн, пире тĕрлĕ çимĕç парнелерĕн: тĕш тырă та, пахча çимĕçĕ те, вăрман çимĕçĕ те.

Талăк.

Çĕрле.

* * *

Алтăр çăлтăр — çич çăлтăр,
çиччĕшĕ те çут çăлтăр.

* * *

Пĕрре тухса пăхсассăн —
çурла пулса курăнать.
Тепре тухса пăхсассăн —
çăмха пулса курăнать.
Татах тухса пăхсассăн —
таçта тарса пытанать.

* * *

Кăвак çитти саратăп,
вĕтĕ шăрçа сапатăп.
Вĕтĕ шăрçа хушшине
кĕмĕл уйăх хуратăп.

* * *

Уйăх çути — çул çути.
Хĕвел çути — кун çути.

Ирхине.

Тул çутăлать.

Тул çутăлма пуçларĕ. Чăваш çĕршывĕ ерипен ыйхăран вăранать. Пĕчĕк çырмасенче шыв шăнкăртатать. Часах ытти сасăсем хутшăнаççĕ. Кайăксем чĕвĕлтетеççĕ. Выльăх-чĕрлĕх ĕнĕрлет. Хапхасемпе алăксем уçăлса хупăнаççĕ. Йытă вĕрет. Автансем каçса кайсах авăтаççĕ. Çынсем калаçаççĕ. Çĕр тĕрлĕ сасă илтĕнсе тăрать.

М. Кипек.

Ирхине.

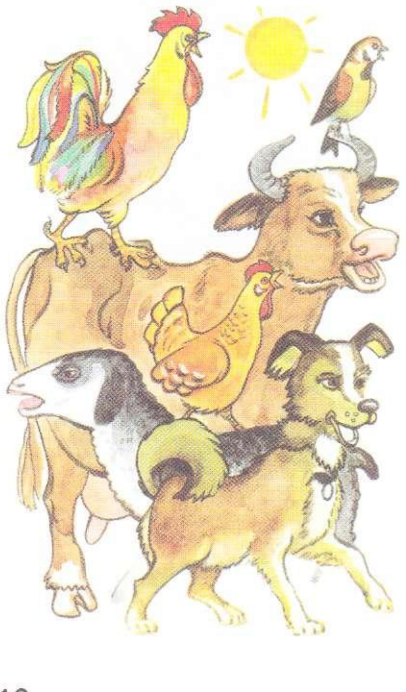

Автан ячĕ авăтса:
ки-ки-ри-ки!
Ячĕ чăх кăтăклатса:
кăт-кăт-ик!
Çерçи ячĕ юрласа:
чи-чи-чи!
Ячĕ сурăх макăрса:
ма-а-а!
Ĕне ячĕ мĕкĕрсе:
му-у-у!
Ячĕ йытă та вĕрсе:
хам-хам-хам!

П. Эйзин.

Кăнтăрла.

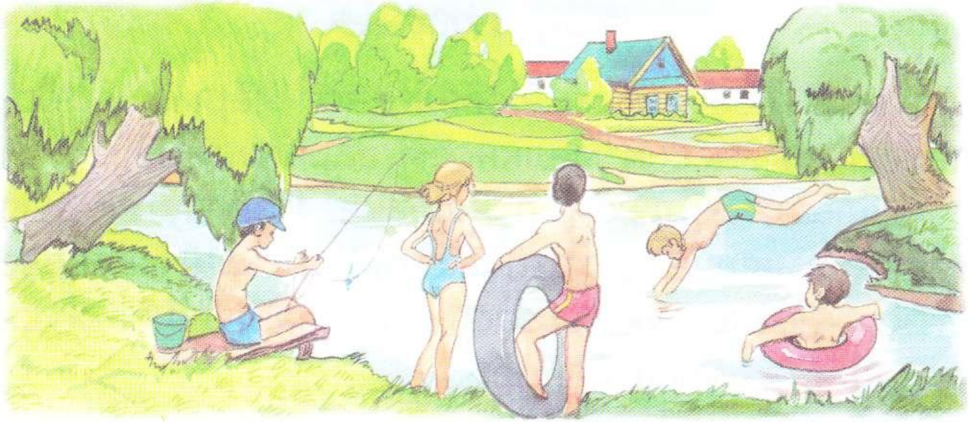

Тарланă Тарас.

Çулла. Çанталăк шăрăх тăнă. Тарас пахчара çум çумланă. Вăл хытă тарланă. Çав вăхăтра урамра ачасем шыва кĕме чупни курăннă. Тарас та вĕсенчен юлман.

Ачасем шыва кĕме пуçланă. Тарас чупса пынă та хыvăннă-хывăнман шыва чăмнă. Чăмасса чăмнă, анчах вăл каялла тухайман. Ăна шăнăр туртса хутлатса лартнă.

Юрать-ха çывăхрах аслă класра вĕренекен Çеруш хĕвел питтинче хĕртĕнсе выртнă. Вăл Тараса шывран туртса кăларнă.

Ачасем, хытă тарланă пулсан шыва чăмма ан васкăр!

И. Шухши.

Каçхине.

Каç пулать.

Каç пулса килет. Хĕвел анса ларма хатĕрленет. Йывăçсен мĕлкисем вăрăмланчĕç.

Выльăх-чĕрлĕх картишĕнче. Пĕр путек çеç, хăйĕн амăшне çухатнăскер, урамра макăрса çӳрет. Часах унăн сасси те лăпланчĕ: хуçи путеккине тупса кайрĕ.

Ача-пăча пӳрте кĕме васкамасть-ха. Ытарайми вăййисем киле ярасшăн мар вĕсене.

Хĕвел анса ларчĕ. Таврана каç сăнĕ çапрĕ. Урам пушанчĕ.

Кушак аçипе хур аçи.

— Кахал, — тет кушак аçине хур аçи, — кăнтăр вăхăчĕ, пурте ĕçлеççĕ, эсĕ вара çывăрса выртатăн. Намăс.

Хĕвел аннă. Каç пулнă. Кушак аçи сунара тухнă.

— Ухмах, — тет хур аçи кушак аçине, — халĕ пурте çывăраççĕ. Канмалли вăхăт.

— Манăн ĕçĕ çаплалла, — тавăрать кушак аçи хур аçине.

И. Шухши.

Атте-аннерен хакли ҫук.

Юратнӑ анне.

— Кам-ха пире юратса,
хӑй аллипе хӑй йӑтса
лӑпка-лӑпка ӳстерет,
ҫунат пиллет, вӗҫтерет?
— Юратнӑ анне.

— Кам-ха эпир чирлесен,
япала-мӗн ҫӗмӗрсен,
аран-аран вӗренсен
куҫне хупмасть каҫсерен?
— Юратнӑ анне.

В. Давыдов-Анатри.

Аттепе анне.

Ашшӗпе амӑшӗ апат шырама тухса кайсан шӑнкӑрч чӗпписем хӑйсен пӗчӗк чӗлхипе пикенсех чӗвӗлтетрӗҫ.

— Чӑн та, ырӑ пирӗн анне, — терӗ пӗри. — Пире валли ӑман тупса килет.

— Лайӑхах ҫав атте пурри, — терӗ тепри. — Вӑл питӗ вӑйлӑ. Атте пулман пулсан-и, пире тахҫанах ҫерҫисем ҫӗре кӑларса

ыватăтатчĕç. Пирĕн йăвара вĕсем хăйсем пуранасшăн пулнă. Атте вĕсене хăваласа янă.

Виççĕмĕшĕ те сăмах чĕнмесĕр юлмарĕ. Сап-сарă сăмсине хăй çумне сĕркелерĕ те чĕвĕлтетме пуçларĕ.

— Иккĕшĕ те сывлăхлă пурăнччăр пирĕн аттепе анне. Вĕсем пулсан пире ӳссе çитĕнме те çăмăл.

Г. Мальцев.

Пушмакĕ ыvăннă.

Виçĕ çулхи Энтруша аслашшĕ хăйпе пĕрле утара илсе кайнă. Энтруш малтанласа аслашшĕ аллинчен тытса аванах чупса пынă. Пăртак кайнă та:

— Асатте, мана йăт-ха, пушмак ывăнчĕ, — тенĕ.

М. Сакмаров.

Асанне.

Асанне ирех тӑрать —
ӑш ыйхӑран вӑратать.
Ӑш ыйхӑран вӑратать,
вӑратнӑ май сӑмахлать:

— Каҫпа часах выртмалла,
ирпе ирех тӑмалла.
Кам ирпе ирех тӑрать —
пултаруллӑ ҫын пулать.

Н. Ыдарай.

Асанне е кукамай.

Кайрăм асанне патне
пĕринче эп хăнана.
— Асанне, теп, асанне,
пĕрре вăрç-ха Динăна.
Мĕншĕн вăл сана ялан
кукамай тесе чĕнет?
Çак мана мĕнпур чунтан
кулленех кӳрентерет.

— Çук, — тет Дина, — эсĕ ху
йăнăшатăн яланах.
Кукамай, тархасшăн, хуш,
тĕрĕс чĕнтĕр вăл сана. —
Асанне йăл кулнă май:
— Шутлăр, — терĕ, — иксĕрех:
асанне е кукамай?
Хăшĕ пулĕ тĕрĕсрех?

П. Çăлкуç.

Шăллăм улталанни.

Пĕррехинче шăллămпа иксĕмĕр вăрмана кайрăмăр. Кĕтмен çĕртен вăл манран уйрăлса курăк çине чĕркуçленсе ларчĕ те:

— Пичче, кил-ха! Калта тытрăм, — терĕ.

Эпĕ ун патнелле васкарăм. Çитрĕм те: шăллăм аллинче калта çук та, хÿри кăна.

— Эпĕ чăн-чăн калтах тытнăччĕ-çке. Сана чĕннĕ вăхăтра вăл таçта кайса кĕчĕ, — кăмăлсăррăн пăхрĕ вăл ман çине.

Шăллăма калтасем çинчен каласа пама лекрĕ. Вĕсем тăшман аллине лексен пурнăçне çăлса хăварас тесе хÿрине татса хăвараççĕ. Хăйсем тараççĕ. Калтасен хÿри вара каллех ÿссе çитĕнет.

М. Козлов.

Чĕрĕп.

Пĕрре ачасем вăрмана кайнă. Вĕсем унта чĕрĕп курнă та ăна тытасшăн пулнă. Петĕр мучи ачасене асăрханă та çапла каланă:

— Ачасем, чĕрĕпĕн çурисем пур, вĕсем выçă, ан тивĕр ăна.

Ачасем Петĕр мучие итленĕ. Чĕрĕп хăйĕн çурисем патне чупнă.

Ачасем, чĕрĕпсене ан тивĕр. Вĕсем усăллă чĕр чунсем.

Чĕкеç.

Чĕкеç, чĕкеç, чĕкеçĕ
пĕртте канма пĕлмерĕ:
кунĕпе вĕçсе çӳрерĕ,
улăм пĕрчи пуçтарчĕ,
тăмпа шăлса çыпăçтарчĕ,
хăйне йăва çавăрчĕ,
çăмарта тума тытăнчĕ.

Çăмартасем турĕ те
йăви çинчен анмасть те —
чĕп тухасса кĕтет вăл.
Акă чĕпĕ кăларчĕ:
чĕппisem ун чăйлатаççĕ,
çиме апат ыйтаççĕ.

Чĕкеç, чĕкеç, чĕкеçĕ,
кунĕпе вĕçсе çӳрет вăл,
пĕртте канма пĕлмест вăл:
шăна-пăван пуçтарать,
чĕпписене тăрантарать.

К. Иванов.

Чăх чĕпписем.

Чăх хăйĕн чĕпписемпе уничере курăк çинче уçăлса çӳрет. Вăрман енчен хура пĕлĕтсем йышлăн капланса тухрĕç. Ял çине васкаса шуса килме пуçларĕç.

— Каç пулать, анне çуначĕ айне пуçтарăнар! — шип-шип туса ыттисене чĕнчĕ пĕр чĕппи.

Ăна итлесе ыттисем те амăшĕн çуначĕ айне кĕрсе ларма хатĕрленчĕç.

— Чĕппĕмсем, — астутарчĕ амăшĕ, — халĕ кăнтăр вăхăчĕ кăна. Кусем хура пĕлĕтсем шуса тухрĕç. Вĕсем хĕвел тĕлне пулсан кун тĕксĕмленет.

— Мĕн вăл пĕлĕт? — ыйтрĕ пĕри.

— Мĕн вăл хĕвел? — пĕлесшĕн пулчĕ тепри.

— Мĕн вăл çутă кун? — ăнланасшăн хыпаланчĕ виççĕмĕшĕ.

Амăшĕ чĕпписене пĕлĕт çинчен те, хĕвел çинчен те, çутă кун çинчен те йĕрки-йĕркипе ăнлантарчĕ.

— Хĕвел тухрĕ! — сасартăк кăшкăрса ячĕ пĕри.

Пурте таврана саланчĕç. Пĕчĕк сăмсисемпе симĕс курăка сăхма пуçларĕç.

Г. Мальцев.

Ашшĕ-амăш, чĕпписем.

Аслă ял сывăхĕнче —
Мăн Савал,
Мăн Савал сыранĕнче —
шур хăва,
шур хăва чăтлăхĕнче —
йăвасем,
йăвасен ытамĕнче —
чĕпĕсем.

Ăшăтассĕ чĕпсене
амăшсем,
ачашлассĕ вĕсене
ашшĕсем,
ситерессĕ,
ӳстерессĕ,
юррине итлеттерессĕ,
вăхăт ситтĕр — вĕстерессĕ.

Б. Романов.

Юмах ярăп, юптарăп.

Кишĕр-мишĕр.

Йăран çинче кишĕр ӳснĕ.

«Йăлăхтарчĕ пĕр вырăнта ларса. Кайса çӳрем-ха. Кӳрше кĕрсе тухам», — шутлать вăл. Таплаттарать хăй çулĕпе. Ăна хирĕç мулкач сиккелесе пырать. «Эй-эй! Мĕнле тутлă апат килет», — савăнать вăл.

— Кишĕр-мишĕр, ăçта çул тытрăн? — ыйтать мулкач çывăхах пырса.

— Купăста инке патне хăнана каятăп-ха, —

тет кишĕр. «Купăста патне, — пушшех хĕпĕртесе ӳкет мулкач. — Мĕн чухлĕ тутлă апат пулать ман валли!»

— Кишĕр-мишĕр, мана та пĕрле илсе кайха, — тет мулкач.

— Атя, кайăпăр, — килĕшет кишĕр.

Утаççĕ хайхи кишĕрпе мулкач.

Кӳршĕ пахчара Палкан ятлă йытă пурăннă. Мулкач çывхарнине туять те çавă тытăнать вĕрме.

— Хам! Хам!

— Ах, кишĕр-мишĕр! — тăпах чарăнать мулкач. — Вăхăт çук манăн хăнасем тăрăх çӳреме... Тепре куриччен! — вăртах çаврăнать те вăрманалла тапса сикет.

З. Нестерова.

Автанпа тилĕ.

Картишĕнче темĕн чухлĕ чăх-чĕп çӳрет. Тул енче, çӳллĕ карта хыçĕнче, сарă тилĕ йăпшăнса пырать. Шĕвĕр сăмсине унта-кунта тĕрткелесе пăхать, анчах ниçтан та кĕмелли çук. Акă хӳме çине автан вĕççе ларчĕ те çуначĕсене çат-çат-çат! çапса янăравлăн юрласа ячĕ.

— Ки-ки-ре-ку-у-у!

— Ах, автан тус! — йăпăртатса пычĕ ун патне тилĕ. — Сассу ытла та хăватлă санăн. Вăйлă пулас эсĕ. Ан кунта, пĕрле выльăпăр.

— Вăхăт çук манăн санпа выляма. Эпĕ Хураçка тусăма чĕнетĕп. Вăл паян ирех вăрмана тилĕ тытма кайрĕ. Ки-ки-ре-ку-у-у! — каллех хыттăн кăшкăрчĕ автан.

Çакна илтсен чее тилĕ вĕлт! çаврăнчĕ те тарăн çырма еннелле вĕçтере пачĕ.

З. Нестерова.

Тилĕпе шăши çури.

— Шăши çури, шăши çури, санăн сăмсу мĕншĕн хура?

— Çĕр чаврăм.

— Мĕншĕн çĕр чаврăн?

— Шăтăк турăм.

— Мĕншĕн шăтăк турăн?

— Санран, тилĕ, пытанма.

— Шăши çури, шăши çури, сана сыхласа тăрăп та ярса тытăп!

— Манăн вара шăтăкра вăрттăн пӳлĕм пур.

— Çиес килсен — тухатăнах!

— Манăн вара шăтăкра пĕчĕк кĕлет пур.

— Шăши çури, шăши çури, эпĕ санăн шăтăкна чавса тустарса пĕтерĕп.

— Эпĕ вăрттăн çулпа тухăп та тарăп — курса та юлаймăн!

В. Бианки.

Ниме.

Вырма, çапма йыхрав ятăм —
йышпа тухса ниме турăм.
Шăши пычĕ çурлапа,
йытти пычĕ çавапа,
хура кушак — тăпачпа,
чăпар автан — сенĕкпе,
чăххи-чĕппи — хутаçпа,
качакийĕ — кăрманпа.

В. Ахун.

Чакакпа чĕппи.

Чакак хăйĕн чĕппине сыхă пулма вĕрентет тет. Çинĕ чухне те иртен-çӳрен чĕр чунсенчен асăрханма хушать тет.

— Эсĕ виççĕ сăх та пĕрре çаврăнса пăх, виççĕ сăх та пĕрре çаврăнса пăх, — тесе калать тет.

— Сăхмассеренех çаврăнса пăхсан мĕн пулĕ-ши? — тесе калать тет чĕппи.

— Ара, эсĕ манран та чее-çке! — терĕ тет чакак чĕппине.

Вĕренни — пысăк пуянлăх.

Шкула кайнă чух.

Эпир Маюк тантăшпа иксĕмĕр пĕрле шкула кайма тухрăмăр. Ял урамĕпе утнă чухне хамăртан аслă çынсене нумай тĕл пултăмăр. Анюк аппапа Петĕр пичче ĕçеваскатчĕç. Кĕтерне инке шыв ăсса таврăнатчĕ.

Маюкпа иксĕмĕр вĕсене пурне те сывлăх сунтăмăр. Вĕсем те пире ăшă сăмахсем каларĕç.

Ю. Сементер.

Тав.

Манăн пичче Мускавра пурăнать. Кашни çулах, пан улми пиçнĕ вăхăтра, вăл пирĕн пата хăнана килет. Пичче яланах парнесем илсе килет. Кăçал та вăл мана хитре ўкерчĕклĕ кĕнеке пачĕ. Эпĕ савăннипе парнене аттепе аннене кăтартма васкарăм. Атте мана:

— Парне илсен тав тăвас пулать, — терĕ.

— Пысăк тав сана, пичче, — терĕм эпĕ.

— Тĕрĕс. Йĕркеллĕ ача ырă ĕçшĕн яланах тав тăвать, — терĕ пичче мана мухтаса.

Эпĕ халĕ нихçан та тав тума манмастăп.

В. Прохоров.

Эп хамах.

Никамран та маларах
эп паян вăрантăм.
Вырăна та эп хамах
майласа пуçтартăм.

Çăвăнтăм сивĕ шывпа,
тăхăнтăм, тумлантăм.
Пĕчĕк симĕс лейкăпа
чечексем шăвартăм.

Çинĕ хыççăн эп хамах
чашăк-тирĕк çурăм.
Чăхсене те эп хамах
апат пама тухрăм.

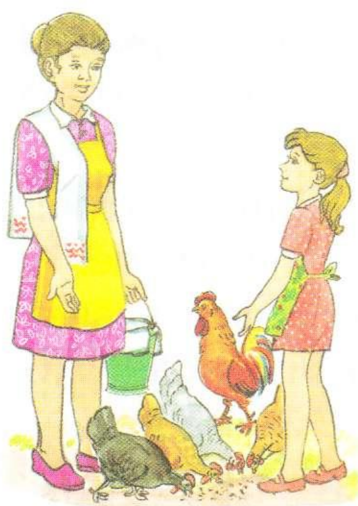

Анне тĕлĕнчĕ. Тăрать
ним те ăнланмасăр.
— Хам тăвап, — тесе калать
вăл мана шанмасăр.

— Эс, анне, мана ан чар
ĕçлеме пĕрре те.
Эп халь пĕчĕк пепке мар,
эп халь пысăк ĕнтĕ.

П. Эйзин.

Чи тутли.

Çуркунне Светлана, Валерик тата Зина çĕр чавса кăпкалатрĕç, кĕреплепе сӳрелерĕç те виçĕ тикĕс йăран турĕç. Пĕри — Светланăн, тепри — Валерикăн, виççĕмĕшĕ — Зинăн.

Светлана кишĕр акрĕ, Валерик — çарăк, Зина вара — хăяр.

Ачасем çăвĕпех пахчара тăрăшса ĕçлерĕç. Кĕркунне çитрĕ. Йăрансем çинче кишĕр, çарăк, хăяр питĕ ăнса пулчĕ. Ачасем çимĕç-сене тутанса пăхрĕç.

— Мĕнле тутлă кишĕр! — терĕ Светлана.

— Мĕнле тутлă çарăк! — терĕ Валерик.

— Мĕнле тутлă хăяр! — терĕ Зина.

Тĕрĕс вĕт: хăвăр акса, хăвăр пăхса ӳстернĕ пахча çимĕç чăннипех те тутлă.

Б. Данилов.

Урамра.

Виççĕри Васук,
тăваттăри Тасук,
пиллĕкри Палюк,
улттăри Улюк,
çиччĕри Çерук
тухнă урама
вăйă выляма.

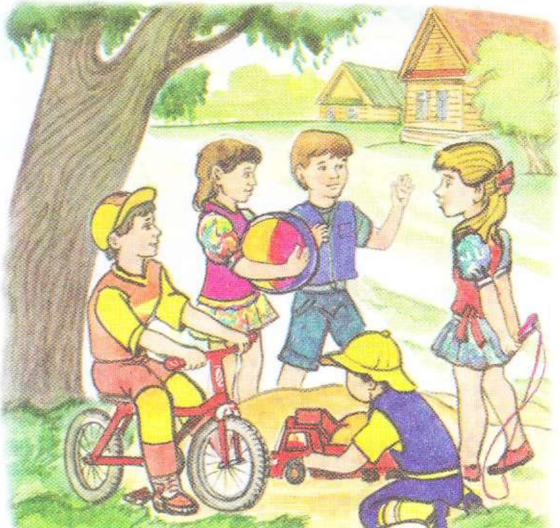

Чупнă чылайччен,
хырăм выçиччен
виççĕри Васук,
тăваттăри Тасук,
пиллĕкри Палюк,
улттăри Улюк,
çиччĕри Çерук.

Хытă ĕшенсе
ывăнса çитсен
утнă килелле
виççĕри Васук,
тăваттăри Тасук,
пиллĕкри Палюк,
улттăри Улюк...

Пĕр юлташĕ çук.
Кам-ха ку?

Л. Смолина.

Ҫуралнă кун.

Юрăн ҫуралнă кунĕ ҫитрĕ. Ун патне хăнасем пухăнчĕҫ, парнесем илсе килчĕҫ.

Вова кăранташсем туяннă, Наташа — ӳкерчĕклĕ кĕнеке, Таня — шоколад. Пĕчĕкҫĕ Ира парнине килне манса хăварнă иккен, ҫавăнпа вăл йĕрсе ячĕ. Юра йăл кулса илчĕ те:

— Ан йĕр, Ира! Эпĕ сана кĕтнĕ вĕт, парне мар, — терĕ.

Н. Карай.

Кентти ӳкерет.

Кăранташ — тĕрлĕ тĕсли,
пĕр тетрадь — хулăн хутли...
Кентти ашшĕн парнине
кăтартать халь кашнине.
— Ак ӳкертĕм:
ку — тӳпе,
ҫап-ҫут ҫăлтăр кĕтӳпе...
Ку ак пирĕн тăван ял,
ку ҫырма,
кунта вăрман...
Ҫӳл тӳпере, ав куран, —
Николаев Андриян.

Е. Афанасьев.

Ӳссен эсӗ кам пулан?

Эпӗ ыйтрӑм Лёньӑран:
«Ӳссен эсӗ кам пулан?»
Лёня лётчик пулап тет,
Самолётпа вӗҫеп тет.

Эпӗ ыйтрӑм Павӑлран:
«Ӳссен эсӗ кам пулан?»
Павӑл пахчаҫ пулап тет,
Эп арбуз юратап тет.

В. Давыдов-Анатри.

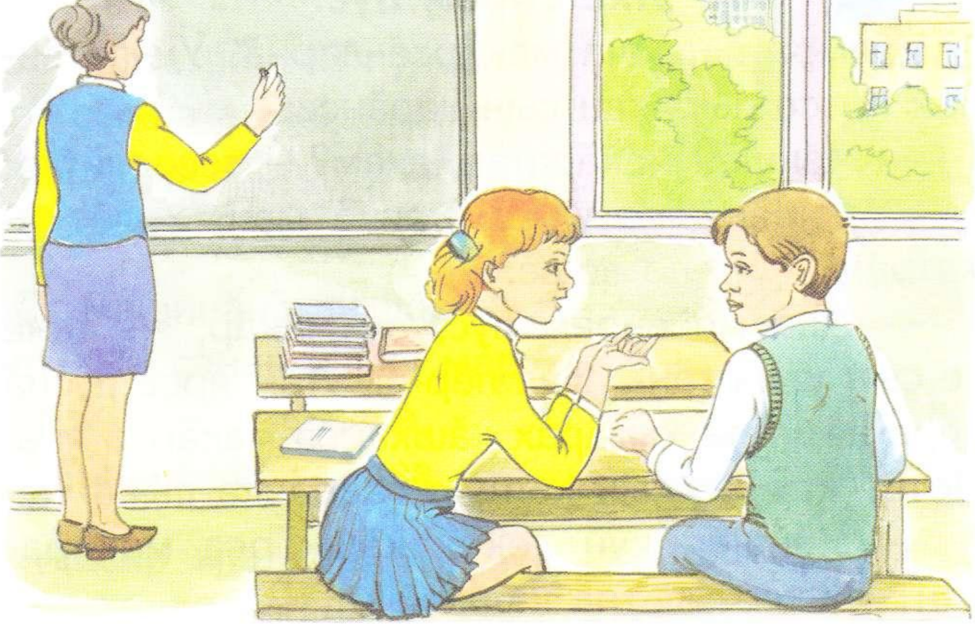

Мĕн тума пĕлетĕн?

Пĕрремĕш класа çĕнĕ вĕренекен пычĕ. Вăл Владик ятлă. Учительница ăна Таньăпа юнашар лартрĕ. Таня пĕрремĕш урокра шăпах ларчĕ-ха. Иккĕмĕш урокра тӳсеймерĕ, мухтанма пуçларĕ:

— Эпĕ юрăсем юрлама пĕлетĕп. Эпĕ кантрапа сикме пултаратăп. Эпĕ питĕ хытă чупатăп... Эсĕ мĕн тума пĕлетĕн?

— Шăп ларма тата учительницăна итлеме пĕлетĕп, — тавăрчĕ Владик.

Ю. Ермолаев.

Икĕ ҫирĕм пус.

Урамра пĕр ача макăрса ларнă. Ун патĕнчен иртсе пыракан ҫын чарăнса:

— Мĕншĕн макăратăн, ачам? — тесе ыйтнă.

— Ҫирĕм пус укҫа пурччĕ ман, халĕ ҫухатрăм, — тенĕ лешĕ.

— Акă ме ҫирĕм пус, ан макăр, — тенĕ те ҫын утма тăнă. Вăл пĕр-ик утăм ярса пуснă ҫĕре ача тата хытăрах кăшкăрса макăрса янă. Иртсе каякан ҫын каялла ҫаврăнса пынă та:

— Мĕншĕн кун пекех кăшкăрса макăратăн? — тесе ыйтнă каллех.

— Ҫирĕм пуса ҫухатман пулсан халь ман икĕ ҫирĕм пус укҫа пулатчĕ, — тенĕ ача.

И. Патмар.

Ҫĕр ҫырли.

Ҫĕр ҫырли, ҫĕр ҫырли,
чи шултри те чи хĕрли,
эпĕ татрăм пĕр пурак —
хăналарăм Якура.
Якур чирлĕ — утаймасть,
больницăран тухаймасть.
Ҫырла ҫитĕр ытларах,
тен, сывалĕ хăвăртрах.

А. Ыхра.

Мĕн тума юрамасть?

Эс килте пĕччен пулсан
ют ҫынна ан кĕрт нихҫан.
Халь пур вăрă, хулиган...
Вĕсенчен ялан сыхлан.

Ют машинăна ан лар —
ют ҫын санăн кукку мар.
Илсе кайĕ таҫталла,
таврăнаймăн каялла.

Хуҫасăр япалана,
пакета е сумкăна,
ан варалан тĕкĕнсе,
бомба кайĕ сирпĕнсе.

Ан выля шăрпăкпала
е зажигалкăпала.
Вăййу ярĕ ҫемьене
ҫывăрма пускил патне.

П. Ялкир.

421356 3214
тискер шухă

Ырă ҫынпа паллаш, усал ҫынтан тар.
Инкек куҫа курăнса килмест.

Таня кĕнеке вулать.

Амăшĕ çĕнĕ кĕнеке илсе килчĕ. Вăл ăна Таньăна парнелерĕ те çапла каларĕ:

— Эсĕ пĕчĕккĕ чухне сана асаннӳ вуласа паратчĕ. Халĕ эсĕ пысăк ĕнтĕ. Ку кĕнекене асаннӳне ху вуласа пар-ха.

Таня кĕнекене илчĕ. Вăл амăшне парнешĕн тав турĕ. Унтан Таня асламăшĕ патне чупса пычĕ те:

— Лар, асанне! Эпĕ сана юмахсем вуласа парăп, — терĕ.

Таня вуларĕ. Асламăшĕ итлерĕ. Амăшĕ савăнчĕ.

В. Осеева.

Кушак ҫури.

Кушак ҫури сӗтел ҫинче ларакан аквариум тавра уткаласа ҫӳрерӗ, урине шыва чиксе пӑхрӗ. Пӗр пуллине тытса ҫиесшӗнччӗ, анчах та лешсем тыттармарӗҫ. Пӳрте Ваҫук кӗчӗ. Кушак ҫури урайне тӳп! сиксе анчӗ.

— Каллех айӑпа кӗтӗн-и-ха? — терӗ ӑна Ваҫук.

Кушак ҫури йӑвашшӑн макӑрса илчӗ те Ваҫук урине ачашшӑн сӗртӗнчӗ.

Н. Карай.

Вӗрентӗм вулама.

Ҫӳреттӗм кӗнеке йӑтса:
«Тархасшӑн, парӑр вуласа», —
калаттӑм эп асаннене
е йӑлӑнаттӑм аннене.
Вӗрентӗм халӗ вулама,
чӑрмав кӳместӗп никама.

В. Берестов.

Учебное издание

Ермошкина Анисия Алексеевна

ЧУВАШСКАЯ АЗБУКА

Учебник для 1 класса
начальной школы

Редактор *Н.Н. Маслова*
Макет художника *В.Н. Гончарова*
Художники *М.Ю. Николаев, И.В. Алексеев, Н.И. Орлова*
Художественный редактор *И.Е. Калентьева*
Технический редактор *Л.К. Егорова*
Корректор *З.И. Гаврилова*
Компьютерная верстка *М.В. Филипповой*

Общероссийский классификатор продукции ОК 005-93—95 6600. Подписано к печати 26.02.07. Формат 70x90 1/16. Бумага офсетная. Гарнитура Букварная. Печать офсетная. Усл. печ. л. 10,53+0,29 форз. Уч.-изд. л. 10,27+0,4 форз. Тираж 6000 экз. Заказ № 266. Изд. № 5.

ГУП «Чувашское книжное издательство», 428019, Чебоксары, пр. Ивана Яковлева, 13.
Отпечатано в ООО «Чебоксарская типография №1», 428019, Чебоксары, пр. Ивана Яковлева, 15.

	Аа *Аа*	Ӑӑ *Ӑӑ*	Бб *Бб*
Ее *Ее*	Ёё *Ёё*	Ĕĕ *Ĕĕ*	Жж *Жж*
Лл *Лл*	Мм *Мм*	Нн *Нн*	Оо *Оо*
Тт *Тт*	Уу *Уу*	Ӳӳ *Ӳӳ*	Фф *Фф*

	Щщ *Щщ*	ъ *ъ*	Ыы *Ыы*	ь

Вв *Вв*	Гг *Гг*	Дд *Дд*	
Зз *Зз*	Ии *Ии*	Йй *Йй*	Кк *Кк*
Пп *Пп*	Рр *Рр*	Сс *Сс*	Çç *Çç*
Хх *Хх*	Цц *Цц*	Чч *Чч*	Шш *Шш*
Ээ *Ээ*	Юю *Юю*	Яя *Яя*	

ЧĂВАШ КĔНЕКЕ ИЗДАТЕЛЬСТВИ